

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność

objęta Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Lokalne Grupy Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”



Obejmuje gminy: Cieszanów, Horyniec-Zdrój, Lubaczów, Narol,
Oleszyce, Stary Dzików, Wielkie Oczy oraz Miasto Lubaczów

Grudzień 2015 r.

Spis treści

I CHARAKTERYSTYKA LGD.....	3
1. FORMA PRAWNA I NAZWA STOWARZYSZENIA	3
2. OPIS OBSZARU.....	3
3. POTENCJAŁ I DOŚWIADCZENIE LGD.....	4
4. REPREZENTATYWNOŚĆ LGD	6
II PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	8
III DIAGNOZA – OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI.....	11
1. CHARAKTERYSTYKA PRZESTRZENNA I PRZYRODNICZA.....	11
2. CHARAKTERYSTYKA DEMOGRAFICZNA.....	14
3. CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI, PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I SEKTORA SPOŁECZNEGO.....	16
4. CHARAKTERYSTYKA RYNKU PRACY – ZATRUDNIENIE I BEZROBOCIE	20
5. OPIEKA SPOŁECZNA	21
6. TOŻSAMOŚĆ, TRADYCJA, DZIEDZICTWO KULTUROWE, POTENCJAŁ TURYSTYCZNY.....	22
7. PODSUMOWANIE I WNIOSKI Z CZĘŚCI DIAGNOSTYCZNEJ.....	28
IV ANALIZA SWOT.....	30
V CELE I WSKAŹNIKI	34
VI SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	52
VII PLAN DZIAŁANIA.....	55
VIII BUDŻET LSR.....	56
IX PLAN KOMUNIKACJI.....	57
X ZINTEGROWANIE	58
XI MONITORING I EWALUACJA	61
XII STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	64
<i>Spis rysunków.....</i>	<i>65</i>
<i>Spis tabel.....</i>	<i>65</i>
<i>Spis wykresów</i>	<i>65</i>
<i>Bibliografia.....</i>	<i>66</i>
<i>Załączniki.....</i>	<i>66</i>

I Charakterystyka LGD

1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” (LGD) funkcjonuje jako Stowarzyszenie specjalne posiadające osobowość prawną. Siedzibą Stowarzyszenia jest Lubaczów. LGD została wpisana z dniem 13 sierpnia 2008 roku do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem KRS 0000311738.

Dokumentami, które regulują działalność Stowarzyszenia są:

- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 r. poz. 1393 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 349);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2015 r. poz. 378);
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013);
- Statut Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” uchwalony przez Walne Zebranie Członków dnia 17 grudnia 2015 r. (załącznik nr 3 do wniosku o wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR)).

2. Opis obszaru

Obszar LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” obejmuje osiem sąsiadujących ze sobą gmin miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich, położonych w powiecie lubaczowskim w województwie podkarpackim. Gmina miejska to Lubaczów, gminy miejsko-wiejskie to: Cieszanów, Narol i Oleszyce, zaś gminy wiejskie to: Horyniec-Zdrój, Lubaczów, Stary Dzików i Wielkie Oczy. Łączna powierzchnia wymienionych jednostek samorządu terytorialnego wynosi 1 308 km², a liczba ludności na dzień 31 grudnia 2013 r. wynosiła 57 057 osób (tabela 1).

Tabela 1 Podstawowe dane na temat obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”

Nazwa gminy	Typ gminy	Identyfikator gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Cieszanów	miejsko-wiejska	180902 3	219	7 516
Horyniec-Zdrój	wiejska	180903 2	203	4 931
Lubaczów	miejska	180901 1	26	12 517
Lubaczów	wiejska	180904 2	203	9 118
Narol	miejsko-wiejska	180905 3	203	8 301
Oleszyce	miejsko-wiejska	180906 3	152	6 418
Stary Dzików	wiejska	180907 2	156	4 352
Wielkie Oczy	wiejska	180908 2	146	3 904
Razem LGD			1 308	57 057

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obszar LGD jest spójny w kontekście przestrzennym, ponieważ każda para gmin wchodzących w skład LGD znajduje się w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, oraz pozostaje w jednym obrysie (rysunek 1). Żadna z gmin będąca członkiem Stowarzyszenia „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” nie jest członkiem innej Lokalnej Grupy Działania ani podmiotem, który zobowiązał się do współpracy w zakresie realizacji LSR z inną LGD. Z racji przynależenia wszystkich gmin powiatu lubaczowskiego do LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”, porównania danych statystycznych dokonano do poziomu średnich wartości dla Polski oraz województwa podkarpackiego.

Rysunek 1 Obszar działania LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”



Źródło: Opracowanie własne na podstawie Internetowej Bazy Danych: Samorząd w Polsce, gminy.pl

3. Potencjał i doświadczenie LGD

Stowarzyszenie LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” zostało utworzone z inicjatywy wspólnych działań trzech gmin północno-wschodniej części województwa podkarpackiego Lubaczowa, Oleszyc oraz Starego Dzikowa na mocy uchwały Zebrania Założycielskiego w dniu 10 czerwca 2008 roku w Lubaczowie. Podczas spotkania założycielskiego wybrano władze

Stowarzyszenia LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”. Do udziału w partnerstwie na rzecz rozwoju obszaru objętego LGD zaproszono osoby fizyczne, przedstawicieli instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorstw. Informowano potencjalnych partnerów o zasadach działania i członkostwa w LGD oraz o potencjalnych korzyściach płynących z uczestnictwa w partnerstwie. Do LGD zostały przyjęte osoby, które zadeklarowały i zobowiązały się spełnić wymagania członkowskie stawiane przez Statut, czyli aktywną działalność realizacji celów i zadań Stowarzyszenia, działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich oraz złożyły deklarację członkowską.

W kwietniu 2015 roku do Stowarzyszenia dołączyły kolejne gminy: Cieszanów, Narol, Horyniec-Zdrój (wszystkie wchodzące w skład LGD „Serce Roztocza” podczas poprzedniego okresu programowania), Wielkie Oczy (gmina będąca do 2015 roku członkiem LGD „Kresowi Sąsiedzi”) oraz miasto Lubaczów. Zasięg nowej LGD obejmuje teraz obszar całego powiatu lubaczowskiego.

Członkowie jak i kadra pracowników Biura LGD posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę w zakresie zarządzania oraz realizacji operacji w ramach LSR. Od początku swojej działalności LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” oraz LGD „Serce Roztocza” brały czynny udział w życiu społecznym regionu, realizując liczne projekty na obszarze swojego działania. Pracownicy LGD oraz aktywni członkowie podnoszą cały czas swoje kompetencje, uczestnicząc w różnego rodzaju szkoleniach. Gminy, które dołączyły do LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” również posiadają odpowiednie doświadczenie i wiedzę dotyczącą wdrażania LSR, którą nabyły podczas realizacji poprzedniej Strategii.

Poszczególne LGD wchodzące w skład obecnej Lokalnej Grupy Działania zrealizowały w poprzednim okresie programowania następujące budżety:

- Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” – wartość wniosków wybranych do dofinansowania wynosiła 2 165 370,96 zł. Zgodnie z ostatnim aneksem budżet LGD wynosił 2 3962 12,00 zł, co wskazuje, iż dokonano rozliczenia 90% budżetu.
- Lokalna Grupa Działania „Serce Roztocza”, która w całości dołączyła do obecnej LGD – wartość wniosków wybranych do dofinansowania wynosiła 2 418 981,51 zł. Zgodnie z ostatnim aneksem budżet LGD wynosił 2 460 244,00 zł, co wskazuje, że dokonano rozliczenia 98% budżetu.
- Lokalna Grupa Działania „Kresowi Sąsiedzi”, z której do obecnej LGD dołączyła jedna gmina – Wielkie Oczy, zrealizowała budżet w wysokości 1 977 876,62 zł. Zgodnie z ostatnim aneksem budżet LGD wynosił 2 605 467,00 zł, co wskazuje, że dokonano rozliczenia 76% całego budżetu.

W Biurze LGD zatrudnione są dwie osoby na stanowiskach: kierownik Biura oraz specjalista w Biurze LGD. Posiadają oni doświadczenie udokumentowane dyplomami oraz zaświadczeniami, zdobyte głównie podczas poprzedniego okresu programowania przy wdrażaniu LSR a także przygotowywaniu oraz rozliczaniu wniosków o dofinansowanie. Informacje na temat wiedzy i doświadczenia pracowników Biura przedstawia załącznik nr 16 do wniosku o wybór LSR. Pracownicy brali również udział w licznych szkoleniach z zakresu tworzenia LSR. Szczegółowy zakres zadań znajduje się w Regulaminie Pracy Biura, (załącznik nr 15 do wniosku o wybór LSR) oraz w opisie stanowisk (załącznik nr 13 do wniosku o wybór LSR).

W celu dalszego rozwoju oraz podniesienia kompetencji pracowników Biura określono Plan szkoleń na lata 2016–2022 stanowiący załącznik nr 14 do Wniosku o wybór LSR. Szkolenia będą

związane z zagadnieniami niezbędnymi do prawidłowej realizacji LSR, zwłaszcza podnoszenia kompetencji do obsługi potencjalnych wnioskodawców/beneficjentów i udzielania doradztwa. Efektywność udzielonego przez pracowników doradztwa będzie prowadzona przede wszystkim za pośrednictwem ankiety badającej satysfakcję w sytuacji doradztwa bezpośredniego, natomiast w innym przypadku sporządzana będzie notatka z udzielonego doradztwa. Szczegółowe zapisy dotyczące pomiaru jakości udzielanego doradztwa prezentuje Regulamin Biura.

4. Reprezentatywność LGD

W skład Lokalnej Grupy Działania wchodzi przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów gospodarczych oraz społecznych i mieszkańcy. Członkami LGD są osoby fizyczne i osoby prawne zamieszkujące lub mające siedzibę na obszarze gmin wchodzących w skład LGD. Na dzień 30 listopada 2015 roku Stowarzyszenie zrzeszało 77 członków, w tym z sektora publicznego (władze gminne, osoby pracujące w jednostkach finansów publicznych), gospodarczego (przedsiębiorcy) oraz społecznego (działacze społeczni udzielający się lub pracujący w organizacjach członkowskich i społecznych) oraz mieszkańców. Przedstawiciele sektora publicznego stanowią łącznie 10% wszystkich członków LGD, a przedstawiciele sektora gospodarczego stanowią 12% wszystkich członków. W strukturze LGD najliczniejszą grupą są przedstawiciele mieszkańców, co powoduje, iż żadna z grup interesu publicznego czy gospodarczego nie ma znaczącej przewagi, a przewaga mieszkańców pozwala odzwierciedlać ich problemy oraz zakładać do realizacji zadania mające znaczenie i wpływające pozytywnie na lokalną społeczność.

Organem decyzyjnym LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” do którego kompetencji należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR – jest Rada LGD. W składzie Rady podczas podejmowania decyzji ani władze publiczne ani żadna z grup interesu nie będzie posiadać więcej niż 49% praw głosu, co zostało zagwarantowane uregulowaniami zawartymi w Regulaminie Pracy Rady oraz w Statucie, stanowiącymi załączniki do wniosku o wybór LSR (odpowiednio załącznik nr 3 i załącznik nr 9a). Podstawowym narzędziem służącym do weryfikacji parytetów podczas wyborów operacji jest deklaracja bezstronności.

W skład Rady wchodzi 8 członków – po jednym przedstawicielu każdej z gmin wchodzących w skład LGD, z czego 2 reprezentuje sektor publiczny (25%), 3 reprezentuje sektor gospodarczy (37,5%), 1 przedstawiciel sektora społecznego (12,5%) i 2 reprezentantów mieszkańców (25%). Członkowie Rady posiadają odpowiednie kompetencje oraz doświadczenie: połowa z nich była członkami Rad LGD, pozostali są liderami lokalnych społeczności, którzy doświadczyli już realizacji małych grantów na rzecz swoich organizacji. Dzięki temu oraz dedykowanym dla nich szkoleniom będą mogli pełnić powierzone im funkcje. Ponadto zachowano wszystkie parytety w postaci udziału przynajmniej jednego przedsiębiorcy, jednej kobiety oraz co najmniej jednej osoby poniżej 35 roku życia w składzie Rady. Dane członków Rady ujęto w załączniku nr 4 do wniosku o wybór LSR.

W celu podnoszenia kompetencji oraz przygotowania członków Rady LGD do pełnienia powierzonej funkcji opracowano Plan Szkoleń na lata 2016–2022, stanowiący załącznik nr 14 do Wniosku o wybór LSR. Szkolenia będą dotyczyć m.in. procedur oceny i wyborów operacji, zasad ewaluacji oraz prawnych aspektów funkcjonowania organizacji i zakładania działalności gospodarczych.

Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Nazwa dokumentu	Organ odpowiedzialny		Najważniejsze elementy dokumentu
	Uchwalanie	Aktualizacja	
Statut	Walne Zebranie Członków	Walne Zebranie Członków	Wyznacza cele i obszary działalności LGD; określa prawa i obowiązki członków Stowarzyszenia; określa kompetencje poszczególnych organów.
Regulamin Rady LGD	Walne Zebranie Członków	Zarząd	Określa liczebność organu ze wskazaniem zadań oraz zasad wynagrodzenia; zawiera zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, ich protokołowania; opisuje szczegółowe zasady podejmowania decyzji dotyczących wyboru operacji; określa tryb i sposób wyboru operacji oraz zasady zachowania parytetów.
Regulamin Biura LGD	Walne Zebranie Członków	Zarząd	Zawiera uregulowania dotyczące zatrudniania pracowników, opis stanowisk wraz z wymaganymi kwalifikacjami obowiązującymi na każdym stanowisku, uregulowania dotyczące wynagradzania. Wskazany podział obowiązków uwzględnia podział zadań związanych z wdrażaniem LSR. Opisano sposób oceny efektywności prowadzonego doradztwa.
Regulamin Zarządu LGD	Walne Zebranie Członków	Walne Zebranie Członków	Określa podział zadań wśród członków oraz kompetencje organu.
Regulamin Komisji Rewizyjnej	Walne Zebranie Członków	Walne Zebranie Członków	Określa kompetencje członków Komisji, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania oraz podejmowania decyzji.

Źródło: Opracowanie własne

II Partycypacyjny charakter LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR) opracowywana była ze szczególnym udziałem lokalnej społeczności. W celu zapewnienia oddolnego charakteru Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS) wprowadzono szeroką partycypację przedstawicieli sektorów: publicznego, społecznego, gospodarczego oraz mieszkańców z każdej z gmin wchodzących w skład LGD. Podczas prac nad dokumentem na każdym etapie zapewniono maksymalny udział społeczności lokalnej poprzez wykorzystanie różnorodnych środków partycypacji. Do opracowywania poszczególnych elementów Strategii powołano Zespół ds. LSR, który czuwał nad uporządkowaniem wszystkich zebranych materiałów. Udział w Grupie Roboczej był otwarty i każda zainteresowana osoba mogła zgłosić swoją kandydaturę. Prace nad tworzeniem LSR składały się z pięciu etapów na których zastosowano 7 różnych metod partycypacji.

Podczas pierwszego i drugiego etapu prac nad Strategią w każdej gminie wchodzącej w skład LGD w dniach 26-28 sierpnia oraz 3-16 września 2015 roku odbyły się otwarte spotkania informacyjno-warsztatowe. Podczas części informacyjnej mieszkańcy zostali zapoznani z założeniami programu Leader, a część warsztatowa służyła wypracowaniu analizy SWOT, czyli mocnych i słabych stron obszaru oraz szans i zagrożeń. Kolejnym elementem warsztatów było zdiagnozowanie problemów obszaru oraz dostosowanie do nich celów ogólnych i szczegółowych, które niwelowałyby te problemy. Spotkania pozwoliły zdiagnozować potrzeby oraz poznać opinie mieszkańców, co miało na celu określenie kierunków rozwoju. Łącznie w organizowanych spotkaniach wzięło udział 135 osób.

Od początku prac nad tworzeniem LSR na stronie internetowej LGD były zamieszczone ankiety, które można było wypełnić i dostarczyć do Biura za pośrednictwem poczty elektronicznej lub tradycyjnej. Zostały również przeprowadzone bezpośrednie badania ankietowe. Łącznie w badaniu wzięło udział 105 osób. Pytania odnoszące się do pierwszego etapu prac nad LSR dotyczyły analizy SWOT – zostały określone mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia obszaru. Kolejne badanie ankietowe dotyczyło wskazania efektów jakie powinno przynieść wdrażanie Strategii oraz rezultatów planowanych działań (drugi etap). W ostatnim badaniu ankietowym dotyczącym piątego etapu prac zapytano o najlepsze sposoby wymiany informacji między Biurem LGD, a mieszkańcami. Wyniki z przeprowadzonych ankiet posłużyły do opracowania głównych elementów LSR.

Aby zapewnić oddolny charakter prac nad Strategią przeprowadzono również 4 wywiady grupowe z przedstawicielami sektora społecznego i przedsiębiorców, tj. grup istotnych z punktu tworzenia Strategii. W dniu 24 września 2015 roku miał miejsce wywiad z sektorem społecznym w którym uczestniczyło 16 osób. Spotkania z przedstawicielami przedsiębiorców odbyły się w dniach: 23 września w Gminie Cieszanów, 28 września w Gminie Lubaczów oraz 6 października w Gminie Horyniec Zdrój. Łącznie w spotkaniach tych wzięło udział 50 osób. Tematyka poszczególnych spotkań była uzależniona od aktualnie opracowywanych części LSR oraz od grup z którymi wywiady były przeprowadzone.

Odbyły się także dwa otwarte spotkania konsultacyjne na które zostali zaproszeni wszyscy mieszkańcy gmin wchodzących w skład LGD. Jedno spotkanie odbyło się w dniu 22 września 2015 roku i wzięło w nim udział 14 osób, a poświęcone było wypracowaniu celów LSR. Podczas drugiego spotkania poddano konsultacjom wstępny projekt Strategii oraz dyskutowano nad metodami komunikacji. Zorganizowane zostało w dniu 17 listopada 2015 roku i udział w nim wzięło 20 osób.

Ponadto w trakcie etapów III, IV i V w każdej z gmin wchodzących w skład LGD wyznaczono dyżury pracowników, które odbyły się w dniach 9, 10 i 12 listopada 2015 we wszystkich ośmiu gminach wchodzących w skład LGD, według harmonogramu zamieszczonego na stronie internetowej LGD. Podczas konsultacji omawiane były zasady wyboru operacji i ustalanie kryteriów wyboru, opracowywanie zasad monitorowania i ewaluacji oraz ustalanie planu komunikacji, czyli sposobu przepływu informacji między mieszkańcami, a pracownikami Biura LGD.

Ponadto wszystkie dokumenty opracowane przez Zespół ds. LSR na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz danych statystycznych były zamieszczane na stronie internetowej LGD wraz z formularzami uwag, za pomocą których mieszkańcy mogli także zgłaszać swoje spostrzeżenia i proponować zmiany.

Podczas każdego etapu prac nad LSR, mieszkańcy mieli możliwość konsultacji online z pracownikiem Biura za pomocą komunikatora „Gadu-gadu”. Wyznaczona osoba odpowiadała na wszystkie pytania mieszkańców w każdy wtorek i środę (z wyłączeniem dni świątecznych) w godzinach od 8:00 do 12:00.

Na każdym etapie prac, co wynika z powyższego opisu zastosowano co najmniej 4 metody partycypacji.

Etap I – Diagnoza i analiza SWOT:

- spotkania gminne,
- wywiad grupowy,
- badanie ankietowe,
- dyżur pracownika online,
- formularz uwag.

Etap II – Określenie celów i wskaźników oraz opracowanie planu działania:

- spotkania gminne,
- wywiad grupowy,
- badanie ankietowe,
- dyżur pracownika online,
- formularz uwag,
- otwarte spotkanie konsultacyjne.

Etap III – Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji:

- wywiad grupowy,
- dyżur pracownika online,
- formularz uwag,
- dyżur pracownika w każdej z gmin.

Etap IV – Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji:

- wywiad grupowy,
- dyżur pracownika online,
- formularz uwag,
- dyżur pracownika w każdej z gmin.

Etap V – Przygotowanie planu komunikacji:

- dyżur pracownika online,
- badanie ankietowe,

- formularz uwag,
- dyżur pracownika w każdej z gmin,
- otwarte spotkanie konsultacyjne.

Wypracowanie analizy SWOT oraz diagnozy obszaru było fundamentem stworzenia całego dokumentu. Na ich podstawie zostały sporządzone kolejne elementy LSR, które następnie były szczegółowo omawiane i poddawane dalszym konsultacjom społecznym. Zespół ds. LSR wszystkie zgłoszone uwagi i spostrzeżenia poddał dogłębnej analizie, a te z nich które uznał za zasadne, uwzględniono podczas dalszych prac nad tworzeniem dokumentu.

Do opracowywania elementów LSR przyczyniło się 135 uczestników spotkań informacyjno-warsztatowych, 105 osób ankietowanych, 66 uczestników wywiadów grupowych, 34 uczestników otwartych spotkań konsultacyjnych oraz internauci i zainteresowani mieszkańcy, którzy przekazywali swoje spostrzeżenia za pomocą formularzy zgłaszania uwag, konsultacji online oraz podczas dyżurów pracownika Biura LGD w każdej z gmin wchodzących w skład LGD.

Przewiduje się również dalszy udział społeczności lokalnej i konsultacje podczas istotnych momentów z punktu widzenia wdrażania niniejszej Strategii. Dzięki odpowiednim zapisom w dokumentach regulujących w sytuacjach tego wymagających możliwe jest przeprowadzenie jej aktualizacji. W trakcie wdrażania LSR uwagi i zastrzeżenia mieszkańców poddawane będą analizie i na ich podstawie możliwe będzie dokonywanie zmian w zakresie doradztwa czy planie komunikacji z lokalną społecznością. Zgodnie z procedurą aktualizacji informacje o planowanych zmianach udostępnione zostaną do publicznej wiadomości za pomocą strony internetowej do dalszej konsultacji społecznej.

Oprócz wykorzystania materiałów z szeroko prowadzonych konsultacji ze społecznością lokalną wykorzystano również raporty ewaluacyjne z działania LGD „Serce Roztocza” oraz LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”. Wykorzystano zawarte w raportach informacje o wskazanych przez mieszkańców działaniach, które mogą wpłynąć na rozwój obszaru w obecnym okresie programowania oraz w większym stopniu skupiono się na szacowaniu wskaźników, ponieważ w poprzednim okresie nie wszystkie wskaźniki zostały osiągnięte, natomiast niektóre wartości zostały przekroczone.

Czynny udział w tworzeniu dokumentu, brali pracownicy Biura poprzez uczestniczenie w szkoleniach i konsultacjach dotyczących tworzenia LSR oraz dzięki współpracy z innymi Lokalnymi Grupami Działania w celu wypracowania wspólnych stanowisk odnoszących się do poszczególnych elementów Strategii oraz ustaleniu wspólnych projektów współpracy.

Dokument został opracowany zgodnie z założeniami dokumentów regulujących oraz przy wykorzystaniu *Poradnika dla LGD w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014–2020* (wydanie III uzupełnione i zaktualizowane).

III Diagnoza – opis obszaru i ludności

1. Charakterystyka przestrzenna i przyrodnicza

Obszar LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”, pod względem fizycznogeograficznym położony jest w obrębie dwóch makroregionów: Kotliny Sandomierskiej i Roztocza. Obszarowo dominuje wschodnia część Kotliny Sandomierskiej z mezoregionami: Płaskowyżem Tarnogrodzkim i Równiną Biłgorajską. Roztocze zajmuje część powiatów z następującymi mezoregionami: Roztoczem Wschodnim, zwanym też Południowym lub Rawskim Roztoczem Środkowym¹.

Obszar LGD odznacza się dużą spójnością przyrodniczą, która wynika ze zbliżonych uwarunkowań poszczególnych elementów środowiska²:

- 1) Region leży w strefie subregionu klimatycznego Kotliny Sandomierskiej, należącego do klimatów nizinnych z przewagą wpływów kontynentalnych oraz regionu Wyżyny Lubelskiej z wpływami kontynentalnymi – odznaczających się ciepłym latem, ale dłuższą i mroźną zimą. Teren charakteryzuje najniższa w kraju liczba dni z ukladami niżowymi, zachmurzeniem i nasłonecznieniem.
- 2) Gleby tworzące obszar LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” posiadają stosunkowo dobre warunki do produkcji rolnej. Przeważają gleby klasy III i IV. Uprawiane są głównie zboża, ziemniaki, rzepak, buraki cukrowe i warzywa.
- 3) Obszar prawie w całości leży w dorzeczu Sanu. Występuje tu niewielka ilość zbiorników wód stojących. Natomiast wody podziemne zlokalizowane są głównie w utworach czwartorzędowych – Dolina Kopalna Biłgoraj-Lubaczów, w gminach: Oleszyce, Lubaczów, Cieszanów i kredowych – Niecka Lubelska Chełm-Zamość, na terenie gmin: Horyniec-Zdrój i Narol.
- 4) Kompleksy leśne stanowią niemal połowę powierzchni obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”. Ich największe skupiska znajdują się wzdłuż granicy polsko-ukraińskiej oraz na północy terenu.

Na obszarze gmin wchodzących w skład LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” występują różnorodne formy ochrony przyrody. Zgodnie z Rejestrem Form Ochrony Przyrody Województwa Podkarpackiego³ prowadzonym przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Rzeszowie są to:

- 1) Miasto i Gmina Cieszanów:
 - Rezerwat przyrody „Jedlina”,
 - Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej,
 - Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu,
 - Obszar Natura 2000 Puszcza Solska (PLB060008),
 - Obszar Natura 2000 Horyniec (PLH180017),
 - Obszar Natura 2000 Uroczyska Puszczy Solskiej (PLH060034),

¹ *Strategia Rozwoju Powiatu Lubaczowskiego*, Lubaczów 1999.

² jw.

³ Strona internetowa Regionalnej Dyrekcyj Ochrony Środowiska w Rzeszowie, rzeszow.rdos.gov.pl.

- Użytki ekologiczne: „Sopilne”, „Komań”, „Dzikowskie Bagno”, „Za Dachnowskimi Łakami”, „Stare Stawy”, „Piaski”, „Wirowa”, „Komań”, „Rubachówka”, „Sigła”, „Brzozowe Oczko”, „Stawki”, „Paśnik Leszczyny”, „Za Złamaną Wieżą”, „Przy Dębnie na Dworku”, „Na Gwoździu”, „Świnioryje”, „Stawek”, „Sajgon”,
 - Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy Płaskowyż Tarnogrodzki,
 - Pomniki przyrody: dąb szypułkowy (3 szt.), lipa drobnolistna (2 szt.), jesion wyniosły (3 szt.), sosna pospolita, modrzew europejski, wiąz szypułkowy (2 szt.).
- 2) Gmina Horyniec-Zdrój:
- Rezerwat „Sołokija”,
 - Południoworoztoczański Park Krajobrazowy,
 - Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu,
 - Obszar Natura 2000 Horyniec (PLH180017),
 - Obszar Natura 2000 Roztocze (PLB060012),
 - Obszar Natura 2000 Uroczyska Roztocza Wschodniego (PLH060093),
 - Stanowisko dokumentacyjne „Piaskownia w Dziewięcierzu”,
 - Stanowisko dokumentacyjne „Kamienie Kultu Słońca”,
 - Użytki ekologiczne: „Sałasze”, „Za Bagnami”, „Borki”, „Mołodowce”, „Duży Staw”, „Szarady”, „Dworek”, „Korczunek”,
 - Pomniki przyrody: dąb szypułkowy (2 szt.), grusza polna, ostańce skalne (4 szt.).
- 3) Miasto Lubaczów:
- Pomniki przyrody: lipa drobnolistna (5 szt.), aleja lipowa (34 szt.), dąb szypułkowy, olsza czarna (2 szt.), jesion wyniosły (2 szt.), wiąz górski.
- 4) Gmina Lubaczów:
- Rezerwat przyrody „Kamienne”,
 - Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu Puszczy Solskiej,
 - Obszar Natura 2000 Horyniec (PLH180017),
 - Obszar Natura 2000 Łukawiec (PLH180024),
 - Użytki ekologiczne: „Kuczery”, „Łąka trzęślicowa”,
 - Pomniki przyrody – dąb szypułkowy (17 szt.), modrzew europejski, sosna wejmutka (3 szt.), aleja lip drobnolistnych (62 szt.), lipa drobnolistna (21 szt.).
- 5) Miasto i Gmina Narol:
- Rezerwat przyrody „Minokąt”,
 - Rezerwat przyrody „Bukowy Las”,
 - Rezerwat przyrody „Źródła Tanwi”,
 - Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej,
 - Południoworoztoczański Park Krajobrazowy,
 - Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu,
 - Obszar Natura 2000 Puszcza Solska (PLB060008),
 - Obszar Natura 2000 Horyniec (PLH180017),
 - Obszar Natura 2000 Uroczyska Puszczy Solskiej (PLH060034),
 - Obszar Natura 2000 Roztocze (PLB060012),
 - Obszar Natura 2000 Uroczyska Roztocza Wschodniego (PLH060093),
 - Obszar Natura 2000 Minokąt (PLH060089),

- Użytki ekologiczne: „Żabno”, „Minokąt”, „Jeziora” (Lipie), „Jeziora” (Kadłubiska), „Dębówka”, „Doniczka”, „Juśpa”, „Dziad”, „Staw”, „Świerzbiczka”, „Suche Jezioro”, „Bagna”, „Czerwone Bagno”, „Wroni Dół”, „Grochy”, „Jar”, „Skarpa”, „Weszka”, „Kurosica”, „Marusia”, „Kobyle Jezioro”, „Goraje”, „Hutka”, „Złomy”, „Cmentarzysko”, „Spalone Bagno”, „Nad Tanwią”, „Sigielka”, „Rozkopana Góra”, „Adamowe Bagno”, „Sopilne”
 - Pomniki przyrody: lipa (68 szt.), klon jawor (10 szt.), kasztanowiec biały (2 szt.), grab pospolity (6 szt.), kasztanowiec zwyczajny, jesion wyniosły (11 szt.), jodła pospolita (5 szt.), buk zwyczajny (17 szt.), modrzew europejski, wiąz szypułkowy (3 szt.), Źródliko Tanwi (3 źródła), klon pospolity (4 szt.), dąb szypułkowy, świerk pospolity, sosna (4 szt.), topola biała.
- 6) Miasto i Gmina Oleszyce:
- Rezerwat przyrody „Kamienne”
 - Sieniawski Obszar Chronionego Krajobrazu,
 - Obszar Natura 2000 Lasy Sieniawskie (PLH180054),
 - Użytki ekologiczne: „Nad Rzeczką”, „Przydrożne”, „Gobelne”, „Kosów Staw”, „Źródlika rzeki Przerwy”, „Nad Bachorką”, „Kozaki”, „Kozackie Bagno”, „Nad Kanałem”, „Borów Staw”, „Topielce”, „Ogrody Suchowolskie”
 - Pomniki przyrody: dąb (2 szt.), dąb szypułkowy (6 szt.), sosna zwyczajna, lipa drobnolistna (22 szt.), lipa.
- 7) Gmina Stary Dzików:
- Sieniawski Obszar Chronionego Krajobrazu,
 - Obszar Natura 2000 Lasy Sieniawskie (PLH180054),
 - Użytki ekologiczne: „Nad Przerwą”, „Podlisze”, „Pod Wysoką Górą”, „Pod Kosowym Stawem”, „Źródlika rzeki Przerwy”, „Białe Bagno”, „Bobrowe Bagno”, „Rozlewiska Przerwy”, „Za Żwirową”
 - Pomniki przyrody: dąb szypułkowy (3 szt.), sosna zwyczajna (3 szt.), buk zwyczajny.
- 8) Gmina Wielkie Oczy:
- Rezerwat przyrody „Moczary”
 - Obszar Natura 2000 Łukawiec (PLH180024),
 - Użytki ekologiczne: „Jaworowskie”, „Łączone”, „Kałuża”, „Pastwiska”, „Stawisko”, „Torfowiec”, „Mokradło”, „Północne”, „Olchówka”, „Skarbowe Bagno”, „Młaga”, „Karczunek”
 - Pomniki przyrody: dąb szypułkowy (7 szt.), sosna zwyczajna, kasztanowiec zwyczajny (2 szt.), lipa drobnolistna (14 szt.).

W strukturze wykorzystania powierzchni aż 49,3% zajmują grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione. Równie znaczący obszar stanowią użytki rolne – 47%, w tym 61,9% grunty orne. Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych stanowi 2,6% powierzchni obszaru. Najwięcej z nich przypada na tereny komunikacyjne – drogi, a w dalszej kolejności nieużytki, użytki ekologiczne i tereny mieszkaniowe.

Na terenie LGD w 2014 roku oddano do użytkowania 33 nowe budynki w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Był to wynik wyższy niż średnia dla województwa podkarpackiego (29) i Polski (25).

Średni udział wydatków na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska w wydatkach ogółem obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w latach 2009–2014 wyniósł 9,0%. Wynik ten był wyższy niż średnia dla Polski (7,1%) i województwa podkarpackiego (8,2%).

Podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych, mieszkańcy zwrócili uwagę na potencjał obszaru związany z położeniem (bliskość autostrady A4 i granicy z Ukrainą, zróżnicowany krajobraz) oraz z środowiskiem i zasobami naturalnymi. Aż 31% ankietowanych osób wskazało *czyste środowisko naturalne* jako największą szansę dla rozwoju obszaru LGD, którą można wykorzystać szczególnie do rozwoju turystyki, natomiast *niedostateczną dbałość o środowisko* wskazało jako problem jedynie 4% ankietowanych. Katastrofy naturalne i klęski żywiołowe zostały wskazane jako istotne zagrożenie obszaru, natomiast wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa uznawany jest jako znacząca szansa, która może sprzyjać rozwojowi szczególnie ważnej z punktu widzenia Strategii branży turystycznej.

2. Charakterystyka demograficzna

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2013 roku obszar objęty LSR zamieszkiwało 57 057 osób, w tym 28 656 kobiet (50,2%) i 28 401 mężczyzn (49,8%), co stanowiło 2,7% populacji województwa podkarpackiego. Biorąc pod uwagę poszczególne jednostki wchodzące w skład LGD, najliczniej zamieszkiwaną było Miasto Lubaczów (12 517 osób), zaś najmniejszą liczbę mieszkańców zanotowała Gmina Wielkie Oczy (3 904 osób). Szczegółowe dane na temat ludności poszczególnych gmin prezentuje tabela 3.

Tabela 3 Dane na temat ludności poszczególnych gmin LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w 2013 roku

Gmina	Liczba ludności	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet	Gęstość zaludnienia (osoby/km ²)
Miasto i Gmina Cieszanów	7 516	3 750	3 766	34
Gmina Horyniec-Zdrój	4 931	2 446	2 485	24
Miasto Lubaczów	12 517	6 014	6 503	481
Gmina Lubaczów	9 118	4 597	4 521	45
Miasto i Gmina Narol	8 301	4 268	4 033	41
Miasto i Gmina Oleszyce	6 418	3 228	3 190	42
Gmina Stary Dzików	4 352	2 185	2 167	28
Gmina Wielkie Oczy	3 904	1 913	1 991	27
Razem LGD	57 057	28 401	28 656	44

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

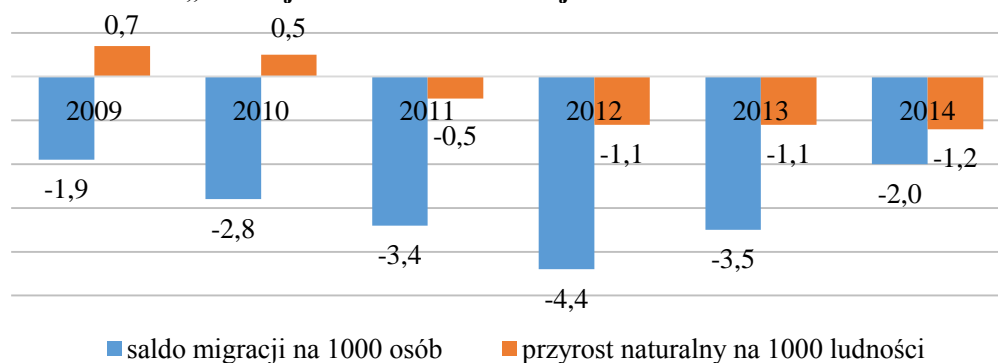
Na przestrzeni lat 2009–2014 liczba osób zamieszkujących analizowany obszar ulegała zmianom. W 2010 roku była najwyższa i wynosiła 57 862 osób. Od tego czasu następował systematyczny spadek liczby mieszkańców obszaru LGD do poziomu 56 895 osób (28 311 mężczyzn i 28 584 kobiet) w 2014 roku.

Prognoza ludności według danych z 2014 roku pokazuje, że do roku 2030 liczba mieszkańców województwa podkarpackiego zmniejszy się o ponad 61 tys. mieszkańców, a obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” o prawie 5 tys. osób. Gęstość zaludnienia dla całego obszaru wyniosła w 2013 roku 44 osób/km², co jest wartością niższą niż średnia dla Polski (123 osoby/km²) i województwa podkarpackiego (119 osób/km²).

Cały obszar LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” charakteryzują zbliżone uwarunkowania społeczne, które odzwierciedlają wartości wskaźników statystycznych.

Współczynnik przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1 000 ludności przyjmował na obszarze LGD wartości ujemne w latach 2011–2014. W ostatnim badanym roku wartość ta wyniosła -1,2 (wykres 1) i była niższa niż średnia dla Polski (0,0) i województwa podkarpackiego (0,7). Saldo migracji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców na przestrzeni lat 2009–2014 na obszarze LGD również przyjmowało wartości ujemne. W 2014 roku wartość ta wyniosła -2,0 i była wyższa niż średnia dla Polski (-0,4) i taka sama jak dla województwa podkarpackiego.

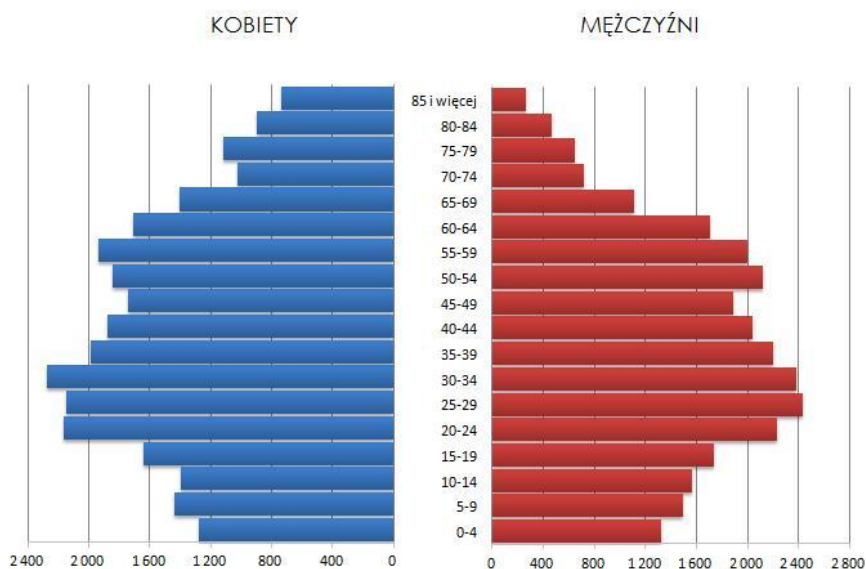
Wykres 1 Saldo migracji i przyrost naturalny w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w latach 2009–2014



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Aby zobrazować strukturę społeczeństwa obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” z podziałem na wiek i płeć, sporządzono piramidę ludności (wykres 2).

Wykres 2 Struktura ludności LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” wg płci i wieku w 2014 roku



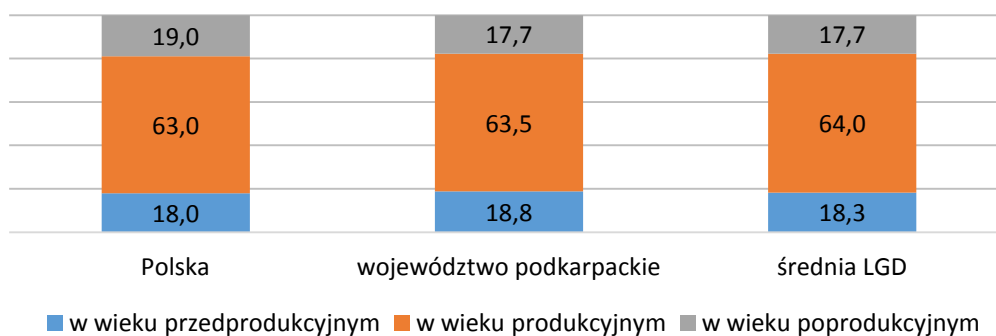
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 2 pokazuje, że na obszarze LGD najliczniejszą grupę wśród mężczyzn stanowiły w 2014 roku osoby pomiędzy 25 a 29 rokiem życia, zaś wśród kobiet osoby pomiędzy 30 a 34

rokiem życia. Zauważyć można dominujący udział osób w wieku produkcyjnym oraz zmniejszającą się liczbę mieszkańców w najmłodszych rocznikach. Zdecydowana przewaga liczby kobiet zarysowuje się w ludności po 65 roku życia. Mężczyźni znacząco przeważają w grupach 25–29 oraz 50–54 lat.

Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” prezentuje się przeciętnie. W 2014 roku mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym stanowili 18,3% populacji, w wieku produkcyjnym 64%, natomiast w wieku poprodukcyjnym 17,7%. Na przestrzeni lat 2009–2014 wartości te przyjmowały coraz bardziej niekorzystny układ – pogarszała się proporcja pomiędzy liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, co wskazuje postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Na tle kraju, obszar LGD charakteryzuje się wyższym odsetkiem mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i niższym odsetkiem w wieku poprodukcyjnym, zaś w porównaniu do województwa odsetek dla wieku przedprodukcyjnego jest niższy, natomiast dla wieku poprodukcyjnego jest identyczny (wykres 3).

Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa podkarpackiego i LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jak wynika z przeprowadzonych konsultacji społecznych, mieszkańcy jednogłośnie wskazali, iż największym zagrożeniem dla całego obszaru LGD jest *depopulacja mieszkańców* – uznało tak 35% ankietowanych osób. Związane jest to głównie z ujemnym współczynnikiem migracji oraz przyrostu naturalnego. Coraz więcej młodych, wykształconych ludzi wyjeżdża do większych aglomeracji, w poszukiwaniu atrakcyjniejszych miejsc pracy. To właśnie do nich powinny być w szczególności skierowane działania związane z realizacją LSR. Wydłużająca się przeciętna długość życia jest postrzegana jako szansa dla rozwoju obszaru, jednak w dłuższym okresie czasu prowadzić będzie do starzenia się społeczeństwa. Wzrost migracji mieszkańców z pobliskich miast na wieś, może być szansą do rozwoju obszaru oraz zmniejszenia wielkości zjawiska depopulacji.

3. Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości i sektora społecznego

Cechą, która wyróżnia obszar LGD i stanowi o jego spójności ekonomicznej jest położenie w niedalekiej odległości od większych miast województwa podkarpackiego: Przemysła, Jarosławia i Leżajska oraz znajdującego się w województwie lubelskim Tomaszowa Lubelskiego. Dodatkowo położenie przy granicy z Ukrainą oraz autostradzie A-4 może wpływać znacząco na rozwój LGD oraz gospodarcze wykorzystanie jego potencjałów: naturalnego i kulturowego. Miasta są dużym

rynkiem zbytu, a jego mieszkańcy potencjalnymi odbiorcami oferty wypoczynkowej i kulturalnej oraz produktów i usług oferowanych na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”.

Na przestrzeni lat 2014–2020 liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności ulegała zmianom. Systematyczny wzrost wskaźnika następował w latach 2012–2014 i w ostatnim badanym roku wyniósł 566. Mimo pozytywnego trendu, wartość ta była zdecydowanie niższa niż średnia dla Polski (1 071) i województwa podkarpackiego (763). Jednocześnie niewielkim wahaniom podlegała liczba nowo rejestrowanych jednostek w rejestrze REGON na terenie LGD. W ostatnim badanym roku wartość ta osiągnęła 58 jednostek i była niższa niż średnia dla kraju (93) i województwa podkarpackiego (70). Analizując liczbę podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym zauważyć można, iż wartość ta ulegała zmianom. W ostatnim badanym roku wskaźnik wyniósł 89 i był zdecydowanie niższy niż średnia dla Polski (170) i województwa podkarpackiego (120). Wskaźnik dotyczący osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1 000 ludności osiągnął wartość 43 i również był niższy niż średnia dla Polski (77) i województwa podkarpackiego (57). Wskaźniki przedsiębiorczości przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla Polski, województwa podkarpackiego i LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w 2009 i 2014 roku

Obszar	Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności		Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności		Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1 000 ludności	
	2009	2014	2009	2014	2009	2014
Polska	981	1 071	92	93	74	77
województwo podkarpackie	690	763	68	70	53	57
LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”	505	566	50	58	39	43

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wśród wszystkich podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w 2014 roku tylko 5,9% stanowiły podmioty sektora publicznego. Sektor prywatny stanowił z kolei 94,1% ogółu podmiotów, w tym: 81,4% to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, 6,2% – stowarzyszenia i organizacje społeczne, 3% – spółki handlowe. Pozostałą część sektora prywatnego stanowiły łącznie spółdzielnie, spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego oraz fundacje.

Niekorzystną sytuację dotyczącą przedsiębiorczości, którą obrazują wskaźniki statystyczne, odzwierciedlają także wyniki z przeprowadzonych konsultacji społecznych. Podczas spotkań informacyjno-warsztatowych oraz wywiadów grupowych temat pobudzenia przedsiębiorczości i zaangażowania mieszkańców w prowadzenie własnych działalności był bardzo często poruszany. Podczas badania ankietowego 11% respondentów wskazało *niską przedsiębiorczość mieszkańców* jako istotny problem oraz taki sam udział osób wskazał *warunki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości* jako mocną stronę obszaru. Natomiast atrakcyjność gospodarcza sąsiednich regionów oraz sytuacja ekonomiczno-polityczna na świecie jest jednym z zagrożeń, które mogą zahamować rozwój obszaru. Uczestnicy konsultacji społecznych uznali również, że czynnikami sprzyjającymi rozwojowi przedsiębiorczości będzie dostępność zewnętrznych środków

finansowych, zwrócili jednak uwagę na nieprawidłowe lub niedostateczne wykorzystanie tych środków. W odczuciu mieszkańców, czynnikiem zachęcającym do zakładania i prowadzenia własnych działalności będą zmiany prawne sprzyjające przedsiębiorcom.

Ponadto mieszkańcy zostali również zapytani o to jakie grupy powinny zostać objęte szczególnym wsparciem podczas wdrażania i realizacji LSR. Według ich opinii największe wsparcie powinno być skierowane do *absolwentów szkół średnich i wyższych* (15% odpowiedzi), *bezrobotnych do 29 lat* (13% odpowiedzi), *rolników* (13% odpowiedzi) i *przedsiębiorców* (11% odpowiedzi).

Dokonując analizy branż gospodarki posłużono się klasyfikacją podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007⁴. Według danych GUS w 2014 roku największą liczbą spośród wszystkich 3 221 podmiotów charakteryzowała się sekcja G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych) – 25,5%, zaś w dalszej kolejności sekcja F (budownictwo) – 16%, sekcja C (przetwórstwo przemysłowe) – 8,6% i sekcje S i T (pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników) – 8,5%.

Spójność ekonomiczna obszaru wyraża się w podobnej strukturze gospodarstw rolnych. Charakteryzuje się ona dużą ilością małych gospodarstw, co jest odbiciem typowej struktury wielkościowej gospodarstw na obszarach wiejskich południowo-wschodniej Polski, zwłaszcza obszarów wyżynnych. Gospodarstwa takie są przeważnie niskotowarowe i przeznaczają produkcję na własne potrzeby. Większość właścicieli gospodarstw traktuje pracę w nich jako uzupełniające źródło dochodów. Zgodnie z danymi GUS w 2014 roku niemal 100% ogółu stanowiły gospodarstwa indywidualne. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego na obszarze LGD ustalona na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2010, wynosiła 5,8 ha i była wyższa niż średnia dla województwa podkarpackiego (3,0 ha) i niższa niż średnia dla Polski (6,9 ha).

Dochody ogółem budżetów gmin wchodzących w skład LGD w przeliczeniu na 1 mieszkańca na przestrzeni lat 2009–2014 stale wzrastały i w ostatnim badanym roku wyniosły 3 657,37 zł. Wartość ta była wyższa niż średnia dla województwa podkarpackiego (3 486,82 zł), ale niższa niż średnia dla Polski (3 970,71 zł).

Dochód podatkowy gmin wchodzących w skład LGD oraz województwa podkarpackiego został policzony na podstawie danych przygotowanych przez Departament Finansów Samorządu Terytorialnego Ministerstwa Finansów. Pierwszy wskaźnik to średnia arytmetyczna wskaźników G dla gmin tworzących obszar LGD. Natomiast dochód podatkowy dla województwa podkarpackiego obliczono jako średnią arytmetyczną ze wskaźników G wszystkich gmin leżących w granicach administracyjnych tych województw. Wysokość wskaźnika dla Polski za 2013 r. ujętego w opracowaniu została opublikowana przez Ministerstwo Finansów jako wskaźnik gminny Gg dla kraju⁵

Z obliczenia powyższych wskaźników wynika, iż średni dochód podatkowy w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszaru LGD wg danych na dzień 31.12.2013 roku wyniósł 926,29 zł i był nieznacznie wyższy niż średnia dla województwa podkarpackiego (912,13 zł), ale niższy niż średnia dla kraju (1435,18 zł) – wykres 4.

⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz. U. z 2007 r. Nr 251, poz. 1885).

⁵ Strona internetowa Ministerstwa Finansów, mf.gov.pl.

Wykres 4 Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w porównaniu z wynikiem dla Polski i województwa podkarpackiego wg danych na 2013 rok (zł)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Udział podatku od osób fizycznych stanowiącego dochody budżetu państwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 roku na obszarze LGD wyniósł 283,18 zł, co stanowiło 36,1 % średniej krajowej. Natomiast udział podatku od osób prawnych stanowiącego dochody budżetu państwa była równa 7,74 zł i stanowiła 14% średniej dla Polski. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem wynosił 37,7% – znacznie mniej w porównaniu do Polski (55,4%) oraz województwa podkarpackiego (41,2%).

Wydatki gmin ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły w 2014 roku 3 712,73 zł dla całego obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”, co było wartością wyższą niż średnia dla województwa (3 524,15 zł), ale niższą niż średnia dla kraju (4 020,68 zł).

Działalność społeczna na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” to przede wszystkim organizacje, których działalność opiera się na zachowaniu lokalnej kultury i tradycji. Działające Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne czy organizacje związane z kulturą posiadają doświadczenie związane z organizacją imprez i wydarzeń o charakterze lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym oraz kreowaniem ofert zagospodarowania czasu wolnego. Stanowią element jednoczący oraz aktywizujący lokalną społeczność.

LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” charakteryzuje się wskaźnikiem liczby działających fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na poziomie zbliżonym do średnich dla pozostałych analizowanych jednostek. Na przestrzeni lat 2009–2014 odznaczał się tendencją wzrostową i w ostatnim badanym roku osiągnął wartość 34. Wskaźnik ten był wyższy niż średnia dla Polski (33) i województwa podkarpackiego (33). Na obszarze LGD w 2014 roku zarejestrowanych było 6 fundacji oraz 189 stowarzyszeń i organizacji społecznych. Wymienione jednostki są ważnym czynnikiem w kształtowaniu i umacnianiu społecznych więzi, wzmacnianiu lokalnych władz oraz zwiększaniu możliwości rozwoju społecznego obszaru. Wzrost ich liczby na terenie LGD w porównaniu z 2009 rokiem o 1 fundację oraz 23 stowarzyszenia i organizacje społeczne jest sytuacją korzystną. Jednak z wysokiej liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych nie wynika jednoznacznie aktywność społeczeństwa. Należy zwrócić uwagę na odczucia mieszkańców z których wynika, iż nie są oni zadowoleni z poziomu zaangażowania lokalnej społeczności w rozwój obszaru. Podczas przeprowadzonego badania ankietowego mieszkańcy wskazali *slabe zaangażowanie lokalnej społeczności* (16% odpowiedzi) oraz *niezadowalającą ofertę spędzania czasu wolnego* (14% odpowiedzi) jako problem obszaru, co uplasowało je odpowiednio na drugim i trzecim miejscu co do wagi istniejących problemów.

Podczas spotkań informacyjno-warsztatowych w gminach oraz wywiadów grupowych i otwartych spotkań konsultacyjnych często poruszany był temat pobudzenia aktywności społecznej mieszkańców w rozwój obszaru LGD, ponieważ zauważalny był niski poziom świadomości społecznej i obywatelskiej. Zwrócono również uwagę na słabą współpracę różnych środowisk i grup społecznych oraz *zanikanie więzi społecznych i tożsamości regionalnej* (18% odpowiedzi) jako istotne zagrożenia obszaru objętego LSR. Zdaniem mieszkańców w Strategii powinny znaleźć się przedsięwzięcia angażujące społeczność w działania dotyczące inicjatyw oddolnych i dążące do zawiązywania trójsektorowych partnerstw na rzecz rozwoju obszaru. Ponadto 5% ankietowanych osób wskazało *osoby działające w organizacjach pozarządowych*, jako grupę która powinna szczególnie być wspierana w ramach realizacji LSR.

4. Charakterystyka rynku pracy – zatrudnienie i bezrobocie

Sytuację na rynku pracy odzwierciedlają wskaźniki dotyczące bezrobocia oraz zatrudnienia. Bezwzględna liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LGD w 2014 roku wyniosła 3 925 osób, w tym 2 152 mężczyzn (54,8%) i 1 773 kobiety (45,2%). W latach 2009–2014 wartość ta ulegała zmianom, jednakże w ostatnim roku nastąpił znaczący spadek liczby bezrobotnych o 484 osoby. Stopa bezrobocia rejestrowanego na obszarze LGD w latach 2009–2014 ulegała zmianom i w ostatnim badanym okresie osiągnęła najniższą wartość – 16,1%. W porównaniu do średniej dla kraju (11,5%) i województwa (14,8%) wartość ta jest zdecydowanie wyższa.

Na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w 2014 roku największy odsetek w strukturze bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 35,2%, następnie z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym – 20,9% oraz osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym – 18,8%. Analizując bezrobotnych ze względu na wiek, na obszarze LGD najwięcej osób pozostających bez pracy jest w przedziale 25–34 lat (31,6%) oraz poniżej 25 lat (21,5%), zaś najmniej w przedziale 55 i więcej (10,7%).

Wskaźnik bezrobocia, obliczany jako liczba osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD na przestrzeni badanych lat ulegał spadkowi, w 2013 roku wyniósł 12,1%. Odnotowana wartość była wyższa od średniej wartości dla Polski (8,8%) i województwa podkarpackiego (11,4%). W 2014 roku zanotowano spadek wartości dla wszystkich porównywanych jednostek – tabela 5.

Tabela 5 Wskaźniki dotyczące bezrobotnych i pracujących na obszarze Polski, województwa podkarpackiego i LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w latach 2009–2014

Jednostka terytorialna	Stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	0,077	0,079	0,080	0,087	0,088	0,075
województwo podkarpackie	0,106	0,105	0,107	0,113	0,114	0,102
średnia LGD	0,126	0,124	0,123	0,122	0,121	0,108
Jednostka terytorialna	Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym w ujęciu %					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	7,7	7,9	8,0	8,7	8,8	7,5
województwo podkarpackie	10,6	10,5	10,7	11,3	11,4	10,2
średnia LGD	12,6	12,4	12,3	12,2	12,1	10,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Poziom zatrudnienia na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” pokazuje wskaźnik dotyczący pracujących ogółem w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Jego wartość na przestrzeni badanego okresu ulegała spadkowi do roku 2012 (115 osób), w kolejnym roku utrzymała ten wynik, a w ostatnim badanym roku osiągnęła wartość 119 osób. Była to wartość niemal dwukrotnie niższa niż średnia dla kraju (230) oraz województwa (201).

Wskaźnikiem obrazującym sytuację ekonomiczną na analizowanym obszarze jest przeciętne miesięczne wynagrodzenie w relacji do średniej krajowej. W 2014 roku na obszarze LGD wskaźnik ten wynosił 76,4% średniej krajowej (3 058,68 zł), zaś w województwie podkarpackim – 85,2% (3 412,30 zł).

Dane statystyczne doskonale odzwierciedlają opinię mieszkańców. Podczas konsultacji społecznych mieszkańcy uznali za największy problem obszaru *sytuację na rynku pracy*, odpowiedź tą wskazało aż 21% ankietowanych osób. Także w pytaniu o najważniejsze efekty, jakie powinno przynieść wdrażanie Strategii wskazali, iż *miejsca pracy* (35% odpowiedzi) powinny być produktem realizacji Strategii, a rezultatem *spadek bezrobocia* (31% odpowiedzi).

5. Opieka społeczna

W zakresie pomocy społecznej w każdej z gmin powołana jest wyspecjalizowana jednostka – Ośrodek Pomocy Społecznej. Zajmuje się ona świadczeniem usług opiekuńczych i specjalistycznych dla osób starszych i chorych oraz pomocą finansową, rzeczową i organizacyjną dla osób w trudnej sytuacji życiowej.

W 2013 roku na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” z pomocy społecznej korzystało łącznie 7 792 osoby, co w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców daje 137 osób. Wartość ta była znacznie wyższa niż średnia dla Polski (83 osoby) i województwa podkarpackiego (113 osób). Na przestrzeni lat 2009–2013 liczba osób korzystających z pomocy społecznej systematycznie spadała. Natomiast udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem na obszarze LGD wyniósł w 2013 roku 13,7% i również był wyższy niż średnia dla kraju (8,3%) i województwa (11,3%). Osoby korzystające z pomocy społecznej zamieszkiwały 2 086 gospodarstw domowych na obszarze LGD.

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w 2013 roku wyniósł 47,5% i był zdecydowanie wyższy niż średnia dla Polski (30,2%) i województwa podkarpackiego (38,6%).

Średni udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład LGD w latach 2009–2014 roku wyniósł 16,2%. Wynik ten był wyższy od średniej wartości dla Polski (14,1%), ale niższy niż średnia wartość dla województwa podkarpackiego (17,2%).

Zaprezentowane dane statystyczne odnoszące się do pomocy społecznej są wynikiem niekorzystnej sytuacji na rynku pracy opisaney w poprzednim rozdziale. Wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy przyczynią się do zwiększenia poziomu dochodów mieszkańców, co wpłynie na zmniejszanie się liczby osób korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej.

6. Tożsamość, tradycja, dziedzictwo kulturowe, potencjał turystyczny

Obszar LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” charakteryzuje się mocno ugruntowaną lokalną tożsamością mieszkańców. Wynika to ze wspólnych wydarzeń historycznych, które są nadal upamiętniane i rozpowszechniane poprzez liczne działania społeczności związane z kultywowaniem lokalnych obrzędów, upowszechnianiem folkloru regionalnego oraz organizacją cyklicznych imprez i wydarzeń.

Pierwsze wzmianki dotyczące obecnego obszaru LGD sięgają okresu Polski plemiennej. W 1214 roku na mocy ugody między księciem Leszkiem Białym, a królem węgierskim Andrzejem wydzielony został gród wraz z podległym mu okręgiem o nazwie Lubaczów, oddany pod władanie Pakosława. Prawa miejskie Lubaczów otrzymał w 1376 r. Pod koniec XVI w. i w XVII w. na terenie powiatu powstały Oleszyce (1576 r.), Cieszanów (1590 r.), Narol (1592 r.) i Wielkie Oczy (1671 r.).

W XVI i XVII wieku wielokrotne najazdy tatarskie, kozackie i szwedzkie przyniosły terenowi wiele strat, a miasta doprowadziły do upadku. Po pierwszym rozbiórce obszar znalazł się na terenie Galicji, zaś w latach 1783–1788 założono 10 kolonii niemieckich. W 1867 r. został utworzony powiat z siedzibą w Cieszanowie, zaś pod koniec XIX wieku zbudowano tu linię kolejową, szpital i koszary wojskowe, co przyczyniło się do poprawy rozwoju gospodarczego regionu.

Okres I wojny światowej to głównie atak wojsk rosyjskich na terytorium obecnego obszaru LGD, a także próba przełamania pozycji rosyjskich pod Lubaczowem. Działania doprowadziły do zniszczenia Lubaczowa, Cieszanowa, Narola, Wielkich Oczu i Oleszyc. W 1923 roku Lubaczów stał się ponownie siedzibą władz i urzędów powiatowych.

II wojna światowa to okres walk 21 Dywizji Piechoty Górskiej gen. Józefa Kustronia, który ostatecznie poległ w bitwie pod Koziejówką. Na mocy układu Ribbentrop-Mołotow, powiat okupowany był przez wojska sowieckie i niemieckie. Odbywały się tu prześladowania mieszkańców, masowe egzekucje, utworzenie getta i zagłada Żydów, a także liczne aresztowania Polaków, przymusowe roboty i zesłania do obozów koncentracyjnych⁶.

Kulturowa spójność mająca swoją genezę w historii obszaru znajduje wyraz w istniejących obiektach kultury materialnej. W rejestrze zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa⁷ na dzień 30 czerwca 2015 roku znajdują się zabytki nieruchome, przedstawione w tabeli 6.

Tabela 6 Zestawienie zabytków nieruchomych obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” wpisanych do rejestru Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Lp.	Nazwa	Miejscowość
Miasto i Gmina Cieszanów		
1.	cerkiew greko-katolicka pw. Opieki Marii, obecnie kościół rzymsko-katolicki filialny, drewniany, 1888 r.;	Chotylub
2.	cmentarz greko-katolicki, nieczynny, 1 połowa XIX w.;	
3.	kościół parafialny pw. św. Wojciecha, ul. Sobieskiego, 1800 r., 1901 r.;	Cieszanów
4.	zespół cerkiewny, ul. Skorupki, 1900 r.: - cerkiew greko-katolicka pw. św. Jerzego, obecnie nieczynna, - dzwonnica, - brama w ogrodzeniu,	

⁶ Strona internetowa Starostwa Powiatowego w Lubaczowie, lubaczow.powiat.pl.

⁷ Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nid.pl.

	- cmentarz cerkiewny;	
5.	synagoga, ul. Skorupki, 1889 r.;	
6.	cmentarz rzymsko-katolicki, koniec XIX w.;	
7.	kaplica;	
8.	pomnik króla Jana III Sobieskiego, 1883 r.;	
9.	dawna plebania, obecnie Dom Parafialny, ul. Sobieskiego, 1854 r.;	
10.	cerkiew greko-katolicka, obecnie kościół rzymsko-katolicki, drewniany, XVIII w., początek XX w.;	Dachnów
11.	dzwonnica, drewniana, XVIII w.;	
12.	cerkiew greko-katolicka pw. Narodzenia Marii, drewniana;	Gorajec
13.	cmentarz greko-katolicki, 1 połowa XIX w.;	
14.	cerkiew greko-katolicka, obecnie kościół rzymsko-katolicki, drewniana;	Kowalówka
15.	cmentarz greko-katolicki z pozostałościami ogrodzenia i kaplicy;	
16.	cerkiew greko-katolicka, obecnie kościół rzymsko-katolicki parafialny pw. Narodzenia NMP, 1910 r.;	Niemstów
17.	cmentarz cerkiewny;	
18.	cmentarz komunalny (część stara), połowa XIX w.;	
19.	cerkiew greko-katolicka, obecnie kościół rzymsko-katolicki parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, 1907 r.;	
20.	dzwonnica;	
21.	cmentarz cerkiewny;	
22.	cmentarz rzymsko-katolicki, połowa XIX w.;	
23.	zespół dworski: dwór, park, fortyfikacje ziemne;	
24.	cerkiew greko-katolicka pw. Przemienienia Pańskiego, obecnie kościół rzymsko-katolicki, 1908 r.;	
25.	dzwonnica;	
26.	cmentarz;	
27.	cmentarz greko-katolicki, połowa XIX w.;	
28.	cerkiew greko-katolicka, obecnie kościół rzymsko-katolicki pw. Przemienienia Pańskiego, 1926–27 r.;	
29.	dzwonnica 1926–27 r.;	
30.	cmentarz kościelny, XVI–XX w.;	
31.	cmentarz greko-katolicki, połowa XIX w.;	
Gmina Horyniec-Zdrój		
1.	cmentarz greko-katolicki, obecnie komunalny, połowa XIX w.;	Dziwięcierz
2.	zespół klasztorny franciszkanów: - kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, - klasztor;	
3.	cmentarz komunalny, koniec XIX w.;	
4.	kaplica – mauzoleum rodziny Ponińskich, początek XX w.;	
5.	cmentarz wojenny żołnierzy polskich, poległych w 1918 i 1948 r.;	
6.	zespół pałacowy, obecnie sanatorium: - pałac, XVII w., 1905–1912 r., po 1962 r., - oficyna, XIX w., - park pałacowy, początek XIX w., - teatr dworski, 1848 r., po 1945 r., - kaplica dworska, obecnie część kościoła parafialnego pw. św. Jakuba Strzemię, 1818 r.;	Horyniec-Zdrój
7.	park zdrojowy, XIX/XX w., 1920 r.;	
8.	cmentarz greko-katolicki, 1 połowa XIX w.;	
9.	dzwonnica cmentarna, drewniana, 1 połowa XIX w.;	Krzywe

10.	pozostałości klasztoru bazylianów, XVIII–XX w.: - piwnice, - ogrodzenie z bramami, - cmentarz wojenny z I wojny światowej, - cmentarz ukraiński;	Monasterz
11.	cerkiew greko-katolicka pw. św. Paraskewii, drewniana, połowa XVIII w.;	Nowe Brusno
12.	cmentarz greko-katolicki, początek XIX w.;	
13.	Pomnik Niepodległości, 1928 r.;	
14.	kaplica pw. św. Antoniego, drewniana, z otoczeniem leśnym, 1896 r.;	Nowiny Horynieckie
15.	cmentarz greko-katolicki, 2 połowa XIX w.;	Podemszczyzna
16.	cerkiew greko-katolicka, obecnie kościół rzymsko-katolicki, drewniany;	Prusie
17.	dzwonnica, drewniana;	
18.	cmentarz greko-katolicki, 1 połowa XIX w.;	
19.	zespół cerkwi greko-katolickiej pw. św. Paraskewii, XVI–XIX w.: - cerkiew, drewniana, 1583 r., - dzwonnica, drewniana, XVII w., - cmentarz cerkiewny, - 2 cmentarze greko-katolickie, obok cerkwi, - dom diaka, XVII–XIX w., - ogrodzenie z bramami, XVII w., - budynek „Proświta”, obecnie nieużytkowany, 1930 r., - otoczenie zespołu;	Radruż
20.	cerkiew greko-katolicka, pw. św. Mikołaja, obecnie kościół rzymsko-katolicki, pw. Matki Boskiej Śnieżnej, drewniany, 1930–31 r.;	Stare Brusno
21.	cmentarz greko-katolicki, 1 połowa XIX w.;	
22.	cmentarz greko-katolicki, początek XX w.;	Werchrata
Gmina Lubaczów		
1.	cmentarz greko-katolicki, 2 połowa XIX w.;	Basznia Dolna
2.	rządówka, obecnie dom, nr 12, XIX/XX w.;	
3.	gorzelnia, początek XX w.;	Huta Kryształowa
4.	kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego, drewniany, 1932–1933 r.;	Krowica Sama
5.	cerkiew greko-katolicka pw. św. Michała, drewniana, 1870 r.;	
6.	cmentarz greko-katolicki, obecnie komunalny, XIX–XX w.;	
7.	park dworski (pozostałości), XVIII w. – początek XX w.;	Lisie Jamy
8.	cmentarz epidemiczny, 1918 r.;	
9.	cerkiew greko-katolicka, XVII w., 1890 r.;	Opaka
10.	dzwonnica;	
11.	cmentarz;	
12.	cmentarz ewangelicki, 1 połowa XIX w.;	Podlesie
13.	dawna plebania ewangelicka, 1856 r.;	
14.	cerkiew greko-katolicka, pw. św. Dymitra, obecnie kościół rzymsko-katolicki filialny pw. św. Wawrzyńca, drewniany, 1904 r.;	Szczutków
15.	dzwonnica, drewniana, 1825 r., 1895 r., 1903 r.;	
16.	cmentarz greko-katolicki, obecnie komunalny, połowa XIX w.;	
17.	cmentarz komunalny (część wschodnia), połowa XIX w.;	Załuże
Miasto Lubaczów		
1.	cerkiew greko-katolicka pw. św. Mikołaja, obecnie kościół rzymsko-katolicki, 1883 r.;	Lubaczów
2.	dzwonnica;	
3.	cmentarz komunalny, ul. Kościuszki, 2 połowa XIX w.;	

4.	2 kaplice grobowe: nieznaney rodziny i rodziny Wróblewskich;	
5.	cmentarz żydowski, ul. Kościuszki, 1 połowa XIX w.;	
6.	ogrodzenie z bramą;	
7.	cmentarz wojenny z I i II wojny światowej z kwaterą epidemiczną, ul. Cicha;	
8.	cmentarz epidemiczny, ul. Mickiewicza, 1916 r.;	
9.	wzgórze zamkowe, ul. Sobieskiego: - pozostałości zamku i fortyfikacji, XVI–XVII w., - spichrz, obecnie muzeum, początek XIX w., - park, po 1915 r.;	
10.	ratusz, Rynek 26, 1889 r.;	
11.	dworzec kolejowy, 1880 r.;	
12.	wodociągowa wieża ciśnień;	
13.	budynek handlowy, ul. Kościuszki 75, XIX/XX w.;	
14.	dom, ul. Kościuszki 78, 1932–1934 r.;	
15.	dom, ul. Mickiewicza 26, 1900 r.;	
16.	rogatka, ul. Handlowa, 1929 r.;	
Miasto i Gmina Narol		
1.	zespół kościoła parafialnego: - kościół pw. św. Andrzeja Apostoła, 1763–64 r., - dzwonnica, 1957 r., - plebania, 2 połowa XVIII w., XIX w., - cmentarz kościelny;	Lipisko
2.	zespół cerkiewny, obecnie nieużytkowany: - cerkiew greko-katolicka, drewniana, 1808 r., 1905 r., - dzwonnica, drewniana, początek XIX w., - dawny cmentarz przy cerkwi, z pozostałościami ogrodzenia;	Łówcza
3.	kaplica cmentarna, połowa XIX w.;	
4.	cmentarz;	
5.	zespół kościoła parafialnego: - kościół pw. Narodzenia NMP, 1790–1804 r., 1915–1917 r., - dzwonnica, początek XIX w., - cmentarz kościelny ze starodrzewem, - ogrodzenie, murowane, z bramami, połowa XIX w., - stajnia, obecnie garaż, w zespole plebańskim, ul. Józefowska 10, 1930 r.;	
6.	cmentarz rzymsko-katolicki, koniec XIX w.;	
7.	kaplica grobowa rodziny Puzynów;	
8.	ratusz, Rynek 1, 1932 r.;	Narol
9.	zespół pałacowy, XVIII w.: - pałac, - 2 pawilony, - 2 kordegardy, - brama, - park z alejami dojazdowymi i widokowymi;	
10.	szkoła, ul. Kościelna, 1907 r.;	
11.	dom nr 7, ul. Zamkowa 7, 2 połowa XIX w., XIX/XX w.;	
12.	zespół cerkiewny, ul. Krupiecka: - cerkiew greko-katolicka pw. Złożenia Szat Matki Bożej, 1886–1899 r., - dzwonnica, 1930 r., - kapliczka ze studnią, 1 éwieré XIX w., - cmentarz przy cerkwi, połowa XIX w.;	Narol-Krupiec
13.	zespół kościoła parafialnego, 1 połowa XIX w.: - kościół pw. św. Michała Archanioła,	Płazów

	- 2 dzwonnice, - cmentarz kościelny, - ogrodzenie z bramą;	
14.	cmentarz rzymsko-katolicki, koniec XIX w.;	
15.	zespół pałacowy, XVIII–XIX w.: - pałac, - oficyna „Stary Dwór”, - park (z ogrodem przy dworze), XVIII–XX w.;	Ruda Różaniecka
16.	zespół cerkwi greko-katolickiej, 2 połowa XVIII w.: - cerkiew pw. Matki Boskiej, drewniana, - dzwonnica, drewniana, - cmentarz z nagrobkami, - ogrodzenie murowane;	Wola Wielka
Miasto i Gmina Oleszyce		
1.	cerkiew pw. Niepokalanego Poczęcia, obecnie kościół rzymsko-katolicki;	Borchów
2.	dzwonnica-brama, XIX w.;	
3.	cmentarz;	
4.	cerkiew greko-katolicka pw. św. Onufrego, ul. Sobieskiego/Kościuszki;	Oleszyce
5.	cmentarz;	
6.	mur arkadowy;	
7.	cmentarz komunalny, ul. Cmentarna, 2 połowa XIX w.;	
8.	cmentarz żydowski, 2 połowa XIX w.;	
9.	ratusz, 1727 r.;	
10.	park dworski z aleją śródpolną, XVII–XVIII w.;	
11.	fortyfikacje ziemne, XVII w.;	Stare Oleszyce
12.	cerkiew pw. Opieki NMP, obecnie kościół rzymsko-katolicki;	
13.	dzwonnica;	
14.	cmentarz;	
Gmina Stary Dzików		
1.	cerkiew greko-katolicka pw. św. Dymitra, drewniany, 1844 r.;	Cewków
2.	cmentarz greko-katolicki, 1 połowa XIX w.;	Moszczanica
3.	cerkiew greko-katolicka pw. św. Michała Archanioła, drewniana, 1719 r.;	
4.	dzwonnica, drewniana, 1890 r.;	
5.	dawny cmentarz przy cerkwi;	Stary Dzików
6.	cmentarz rzymsko-katolicki, XIX/XX w.;	
7.	wozownia plebańska, drewniana, 1842 r.;	Ułazów
8.	cmentarz rzymsko-katolicki, 2 połowa XIX w.;	
Gmina Wielkie Oczy		
1.	cerkiew greko-katolicka pw. Bogurodzicy (Pokrow), obecnie kościół rzymsko-katolicki, drewniany, 1821 r., 1928 r.;	Bihale
2.	dzwonnica, drewniana, 1922 r.;	
3.	cmentarz przykościelny;	
4.	cerkiew greko-katolicka, obecnie kościół rzymsko-katolicki, filialny pw. św. Jozafata, 1923 r.;	Kobylnica Wołoska
5.	kościół parafialny pw. Trzech Króli, drewniany, 1756 r.;	Łukawiec
6.	cerkiew greko-katolicka pw. Męczennika Dymitra, drewniana;	
7.	cmentarz cerkiewny ze starodrzewem;	
8.	kościół parafialny pw. Świętej Trójcy, 1913 r.;	Potok Jaworowski
9.	zespół klasztorny dominikanów: - kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP,	Wielkie Oczy

	- klasztor, obecnie plebania, - ogrodzenie, murowane z 5 kapliczkami;	
10.	cerkiew greko-katolicka pw. św. Mikołaja Cudotwórcy, szachulcowa;	
11.	cmentarz cerkiewny, XVII w.;	
12.	synagoga, 1910 r., 1917 r.;	
13.	zespół dworski, 2 połowa XVII–XIX w.: - dwór (ruina), - fortyfikacje ziemne, - park z aleją dojazdową;	
14.	cerkiew greko-katolicka, obecnie nie użytkowana, drewniana;	Wólka Żmijowska
15.	cerkiew greko-katolicka pw. Zaśnięcia Bogurodzicy, obecnie nie użytkowana, drewniana, 1770 r., XIX–XX w.;	Żmijowiska
16.	cmentarz przy cerkwi.	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nid.pl, na dzień 30 września 2015 r.

Obszar LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” to miejsce organizacji wielu imprez o charakterze cyklicznym, przeprowadzanych na bazie dziedzictwa historycznego, ludowego i kulturowego. Działające na obszarze Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, miejskie, gminne i wiejskie domy kultury, kluby i stowarzyszenia sportowe oraz innego rodzaju organizacje społeczne mają ogromną wiedzę i doświadczenie w realizacji wydarzeń integrujących mieszkańców. Przyczyniają się one do promocji lokalnego dziedzictwa oraz zwiększania atrakcyjności obszaru pod względem turystycznym. Potencjałem tego terenu jest bardzo duża ilość unikatowych i różnorodnych form ochrony przyrody, obiektów dziedzictwa kulturowego, lokalnych produktów spożywczych oraz szlaków turystycznych przebiegających przez najbardziej urokliwe i malownicze tereny obszaru LGD.

Średni udział wydatków gmin wchodzących w skład LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem za lata 2009–2014 wyniósł 5,3%. Wynik ten był wyższy niż średnia dla kraju (3,8%) i województwa podkarpackiego (3,3%).

Na obszarze działania LGD w latach 2009–2014 systematycznie rozwijał się sektor działalności turystycznych i okołoturystycznych. W sekcji I PKD 2007 – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi zgodnie z danymi GUS w 2014 roku zarejestrowane było 87 podmiotów, co stanowiło 2,7% wszystkich działalności w rejestrze REGON prowadzonych na obszarze objętym LSR.

Wypracowana przez mieszkańców analiza mocnych i słabych stron wskazuje, iż dwoma największymi potencjałami obszaru LGD są: *walory turystyczne* (33% odpowiedzi) oraz *produkty i usługi lokalne* (20% odpowiedzi). Słaba rozpoznawalność obszaru pod względem turystycznym, spowodowana jest niewystarczającą promocją zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz słabo rozwiniętą infrastrukturą turystyczną i okołoturystyczną. Zdaniem mieszkańców wykorzystanie istniejących potencjałów, wzrost popytu na ekoturystykę i produktów przetwórstwa rolno-leśnego oraz wzrost liczby osób podróżujących po Polsce może być istotną szansą na rozwój całego obszaru LGD. Ponadto w odczuciu lokalnej społeczności duża atrakcyjność turystyczna innych regionów oraz zanikanie więzi społecznych i tożsamości regionalnej mogą znacząco zahamować ten rozwój.

7. Podsumowanie i wnioski z części diagnostycznej

Przeprowadzona na podstawie danych statystycznych oraz informacji uzyskanych podczas konsultacji społecznych – diagnoza wykazała, że największym problemem obszaru objętego LSR jest bardzo niski poziom rozwoju przedsiębiorczości społeczności lokalnej. Tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju sektora gospodarczego oraz wspieranie inicjatyw oddolnych mieszkańców, może znacząco wpłynąć na poprawę jakości życia mieszkańców.

Przeprowadzona diagnoza pozwala na określenie czterech grup docelowych, które powinny być objęte szczególnym wsparciem w ramach wdrażania LSR. Pierwszą z nich są **mieszkańcy**, ponieważ LSR powinna realizować cele służące zaspokajaniu potrzeb lokalnej społeczności. Kolejną grupą są **przedsiębiorcy** ze względu na małą liczbę wpisanych i nowo rejestrowanych corocznie podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON. Wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw oraz zakładanie nowych działalności wpłynie na zmniejszenie poziomu bezrobocia, który obecnie kształtuje się na bardzo wysokim poziomie. Kolejną wyróżnioną grupą na podstawie konsultacji społecznych są **turyści, od obecności których w dużej mierze zależy popyt na usługi związane z turystyką i idącą za nim podażą, którą zaproponować mogą działający i przyszli przedsiębiorcy**. Największy potencjał obszaru mieszkańcy zauważają w istniejących walorach turystycznych. Niekorzystny wpływ na rozpoznawalność i atrakcyjność obszaru ma brak spójnego wizerunku i konkretnej marki regionu. Wykreowanie atrakcyjnego produktu turystycznego, spójnego dla wszystkich gmin wchodzących w skład LGD przyczyni się do wzrostu rozpoznawalności obszaru i większej liczby turystów, co umożliwi również dalszy rozwój sektora gospodarczego. Ostatnią wyróżnioną grupą są **działacze społeczni**. Wspieranie tej grupy przyczyni się do zwiększenia zaangażowania mieszkańców w inicjatywy oddolne oraz wzmocni utożsamianie się lokalnej społeczności z obszarem. Niska aktywność mieszkańców i brak liderów społecznych, były często poruszonymi tematami podczas spotkań konsultacyjnych. Wynik diagnozy i konsultacji społecznych umożliwił także wskazanie grupy defaworyzowanej, którą stanowią **kobiety**. Grupa ta powinna być szczególnie wspierana ze względu na utrudniony dostęp do rynku pracy, ponieważ bardzo często na obszarach wiejskich oferty pracy kierowane są głównie do mężczyzn. Pomimo niższego udziału kobiet w grupie osób zarejestrowanych jako bezrobotne, w trakcie konsultacji społecznych wynikło, iż to do nich przede wszystkim kierowane powinno być wsparcie w ramach umożliwienia dostępu do rynku pracy. Część kobiet nie podejmuje pracy z racji zachowania tradycyjnego modelu rodziny, w którym osobą utrzymującą rodzinę jest mężczyzna, a kobieta zajmuje się domem i wychowaniem dzieci. Jednak w większości przypadków, co wynikło z przeprowadzonych konsultacji społecznych taka sytuacja wymuszona jest małą szansą na zatrudnienie w wyniku braku instytucjonalnej opieki oraz trudu pogodzenia pracy poza miejscem zamieszkania z opieką nad dziećmi. Stworzenie warunków do zakładania własnych działalności umożliwi im pogodzenie życia rodzinnego z zawodowym.

Na podstawie diagnozy zostały wyróżnione również cztery obszary wymagające szczególnego wsparcia podczas realizacji celów zawartych w LSR. Obszary te zostały zdefiniowane jako branże gospodarcze według sekcji i działu PKD 2007⁸. Dążenie do rozwoju atrakcji turystycznych, które wykorzystując dziedzictwo naturalne i kulturowe przyczynią się do wykreowania wspólnej marki regionu, to według mieszkańców jeden z elementów, który powinien

⁸ Polska Klasyfikacja Działalności 2007, *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności* (Dz. U. z 2007 r. Nr 251 poz. 1885 z późn. zm.).

zostać osiągnięty dzięki realizacji LSR. Z tego powodu pierwszą wspieraną branżą jest sekcja I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. Kolejną wyodrębnioną branżą jest działalność związana z kulturą rekreacją i rozrywką według sekcji R. Obszar LGD to miejsce organizacji wielu imprez związanych z tradycją regionu, rozrywką oraz sportowym współzawodnictwem. Mieszkańcy chętnie uczestniczą w tego typu wydarzeniach, które służą integracji mieszkańców, przyciągają turystów oraz promują dziedzictwo lokalne, dlatego istotne jest dalsze wspieranie tej branży. Kolejną wyróżnioną branżą na podstawie konsultacji społecznych i diagnozy jest przetwórstwo przemysłowe według sekcji C, ze względu na tradycje związane z przetwórstwem rolno-spożywczym oraz liczbę zarejestrowanych działalności w tej sekcji, które stanowią 8,6% wszystkich istniejących podmiotów. Ostatnią wyróżnioną branżą jest handel hurtowy i detaliczny (sekcja G). Spośród wszystkich zarejestrowanych działalności w rejestrze REGON, podmioty gospodarcze z tej sekcji stanowią 25,5% wszystkich działalności, co daje największy udział. Wspieranie sektora turystycznego będzie sprzyjało rozwojowi przedsiębiorczości, a w szczególności działalności związanej z handlem. Z przedstawionego opisu wynika, iż branże wyodrębnione jako kluczowe dla rozwoju obszaru, wzajemnie się uzupełniają, a ich dalszy rozwój będzie pozytywnie wpływał na cały obszar objęty LSR.

IV Analiza SWOT

Analiza SWOT polega na zidentyfikowaniu czterech grup czynników, dzięki czemu można je odpowiednio wykorzystać w procesie programowania rozwoju lub zniwelować skutki ich negatywnego wpływu. Dzięki tej metodzie można również pogrupować czynniki na pozytywne (mocne strony i szanse) oraz negatywne (słabe strony i zagrożenia).

Poniższa analiza SWOT (tabela 7) wypracowana została na podstawie diagnozy obszaru i ludności, dostępnych danych statystycznych oraz materiałów wypracowanych podczas konsultacji społecznych i prac Zespołu ds. LSR.

Tabela 7 Analiza SWOT obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
1. Położenie w pobliżu większych miast Przemyśla, Jarosławia, Leżajska i Tomaszowa Lubelskiego.	Rozdział III.3	1. Ujemny przyrost naturalny i saldo migracji na obszarze LGD.	Rozdział III.2
2. Lokalizacja w pobliżu autostrady A-4 oraz granicy z Ukrainą.	Rozdział III.3	2. Zmniejszająca się liczba mieszkańców na obszarze LGD na przestrzeni lat 2011–2014.	Rozdział III.2
3. Dobre warunki klimatyczne – najniższa w kraju liczba dni z układami niżowymi i zachmurzeniem oraz najdłuższym nasłonecznieniem.	Rozdział III.1	3. Dochód podatkowy (wskaźnik G) zdecydowanie niższy niż wskaźnik Gg dla Polski.	Rozdział III.3
4. Duża liczba różnorodnych form ochrony przyrody na obszarze LGD.	Rozdział III.1	4. Dużo niższy niż średnia krajowa udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa z podatku od osób fizycznych.	Rozdział III.3
5. Wysoka lesistość obszaru LGD (niemal 50%).	Rozdział III.1	5. Bardzo mały udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa z podatku od osób prawnych – ponad siedmiokrotnie niższy niż wartość dla Polski.	Rozdział III.3
6. Nieznacznie wyższa od średniej dla Polski i województwa podkarpackiego liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.	Rozdział III.3	6. Niższy od średniej dla Polski i województwa udział dochodów własnych w dochodach ogółem samorządów wchodzących w skład LGD.	Rozdział III.3
7. Duża liczba szlaków turystycznych sprzyjających turystyce aktywnej.	Rozdział III.6	7. Znacząco niższa od średnich dla Polski i województwa podkarpackiego liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności.	Rozdział III.3
8. Wyższy udział procentowy ludności w wieku przedprodukcyjnym i niższy w wieku poprodukcyjnym w stosunku do średniej dla Polski.	Rozdział III.2	8. Niższa od średnich dla Polski i województwa podkarpackiego liczba zarejestrowanych i nowo rejestrowanych corocznie podmiotów w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.	Rozdział III.3
9. Udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	Rozdział III.6	9. Niekorzystne w stosunku do Polski i województwa podkarpackiego	Rozdział III.3

wyższy w stosunku do wartości dla Polski i województwa podkarpackiego.		wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarczych przypadających na 1 000 osób w wieku produkcyjnym oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców.	
10. Wyższa od średnich dla Polski i województwa podkarpackiego liczba nowych budynków oddanych do użytkowania na obszarze LGD.	Rozdział III.1	10. Wysoka stopa bezrobocia na obszarze LGD w stosunku do średniej stopy bezrobocia rejestrowanego w Polsce i województwie podkarpackim.	Rozdział III.4
11. Bogata oferta imprez kulturalnych, rozrywkowych i sportowych na terenie LGD.	Rozdział III.6	11. Niski poziom wykształcenia osób bezrobotnych na obszarze LGD.	Rozdział III.4
12. Bardzo duża liczba zabytków nieruchomych na obszarze LGD wpisanych do rejestru Narodowego Instytutu Dziedzictwa.	Rozdział III.6	12. Wskaźnik bezrobocia (liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym) wyższy od średniej dla Polski i województwa podkarpackiego.	Rozdział III.4
13. Bogata oferta regionalnych produktów spożywczych.	Rozdział III.6	13. Niemal dwukrotnie niższa od średniej dla kraju i województwa podkarpackiego liczba osób pracujących w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców.	Rozdział III.4
–	–	14. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto na obszarze LGD na poziomie 76,4% w relacji do średniej krajowej.	Rozdział III.4
–	–	15. Wyższa od średniej dla Polski i województwa podkarpackiego liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców.	Rozdział III.5
–	–	16. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem wyższy niż średnia dla kraju i województwa.	Rozdział III.5
–	–	17. Udział % dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku dużo wyższy niż średnia dla kraju i województwa.	Rozdział III.5
–	–	18. Wyższy od średniej dla Polski udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem samorządów wchodzących w skład LGD.	Rozdział III.5
–	–	19. Niewystarczająca rozpoznawalność obszaru pod względem turystycznym – słaba promocja miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego.	Rozdział III.6

–	–	20. Słabe zaangażowanie lokalnej społeczności w działających na obszarze organizacjach społecznych.	Rozdział III.3
–	–	21. Brak atrakcyjnej oferty spędzania wolnego czasu.	Rozdział III.3
–	–	22. Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i około turystyczna regionu.	Rozdział III.6
Szanse	Odniesienie do diagnozy	Zagrożenia	Odniesienie do diagnozy
1. Możliwość pozyskania środków z funduszy europejskich na lata 2014–2020 oraz środków krajowych.	Rozdział III.3	1. Depopulacja mieszkańców regionu.	Rozdział III.2
2. Popyt na ekoturystykę.	Rozdział III.6	2. Duża atrakcyjność turystyczna innych regionów.	Rozdział III.6
3. Zawiązanie trójsektorowych partnerstw na rzecz rozwoju obszaru.	Rozdział III.3	3. Atrakcyjność i konkurencyjność obszarów gospodarczych w innych regionach.	Rozdział III.3
4. Rosnąca popularność inicjatyw oddolnych i odpowiedzialności społecznej.	Rozdział III.3	4. Sytuacja ekonomiczno-polityczna na świecie.	Rozdział III.3
5. Migracje z miasta na wieś.	Rozdział III.2	5. Niedostateczne wykorzystanie środków z funduszy europejskich.	Rozdział III.3
6. Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa.	Rozdział III.1	6. Katastrofy naturalne i klęski żywiołowe.	Rozdział III.1
7. Rosnący popyt na produkty przetwórstwa rolno-leśnego.	Rozdział III.6	7. Zanikanie więzi społecznych i tożsamości regionalnej.	Rozdział III.3
8. Zmiany prawne ułatwiające zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej.	Rozdział III.3	–	–
9. Wydłużająca się przeciętna długość życia.	Rozdział III.2	–	–
10. Zwiększająca się liczba osób podróżujących po Polsce.	Rozdział III.6	–	–

Źródło: Opracowanie własne

Analiza SWOT pozwoliła zidentyfikować najważniejsze z punktu widzenia rozwoju obszaru pozytywne i negatywne czynniki wewnętrzne oraz zewnętrzne. Na tej podstawie wysunięto wnioski na temat obszaru LGD.

Dużym potencjałem obszaru jest jego położenie geograficzne, na co zwracali uwagę uczestnicy konsultacji społecznych. Położenie obszaru LGD pomiędzy większymi miastami, takimi jak Przemysł, Jarosław, Leżajsk oraz Tomaszów Lubelski, sąsiedztwo z autostradą A-4 oraz granicą polsko-ukraińską może być znaczące dla rozwoju gospodarczego regionu. Różnorodność i unikatowość form ochrony przyrody, lokalne produkty spożywcze, a także szereg inicjatyw lokalnych promujących tradycję regionu sprzyja rozwojowi turystyki wiejskiej i ekoturystyki. Dodatkowym atutem jest bardzo duża liczba zabytków nieruchomych, a uzupełnieniem turystycznych walorów są istniejące na tym terenie szlaki turystyczne oraz odbywające się imprezy kulturalne, rozrywkowe i sportowe.

Na obszarze występuje charakterystyczny dla Polski problem depopulacji. Mieszkańcy uznali to za największe zagrożenie dla rozwoju całego obszaru LGD. Teren ten systematycznie się wyludnia, a przyczyniają się do tego ujemny przyrost naturalny i niekorzystne saldo migracji. Pozytywnym aspektem jest zauważalny wyższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i niższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym w porównaniu do średniej dla Polski.

Słabymi stronami obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” jest niewątpliwie mała atrakcyjność inwestycyjna obszaru, co przekłada się na niski poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców. Uczestnicy konsultacji społecznych wskazali przede wszystkim niewystarczającą liczbę atrakcyjnych miejsc pracy, które mogłyby zatrzymać na obszarze młodych, wykształconych ludzi. Zapobiegnięciem tej sytuacji i pobudzeniem rozwoju gospodarki może być stworzenie atrakcyjnych terenów pod inwestycje, systemu zachęt i wsparcia dla inwestorów czy udogodnień i pomocy przy zakładaniu działalności gospodarczej. Jedną z najpoważniejszych konsekwencji słabo rozwijającej się gospodarki jest wysoka stopa bezrobocia rejestrowanego oraz niski udział osób pracujących. Dodatkowymi negatywnymi aspektami tej sytuacji są także niski i niedostosowany do potrzeb rynku pracy poziom wykształcenia i kompetencji osób bezrobotnych oraz wartość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto osób pracujących na poziomie dużo niższym niż średnia krajowa. Pozytywnym wymiarem jest to, że w 2014 roku nastąpił spadek liczby bezrobotnych osób na obszarze LGD.

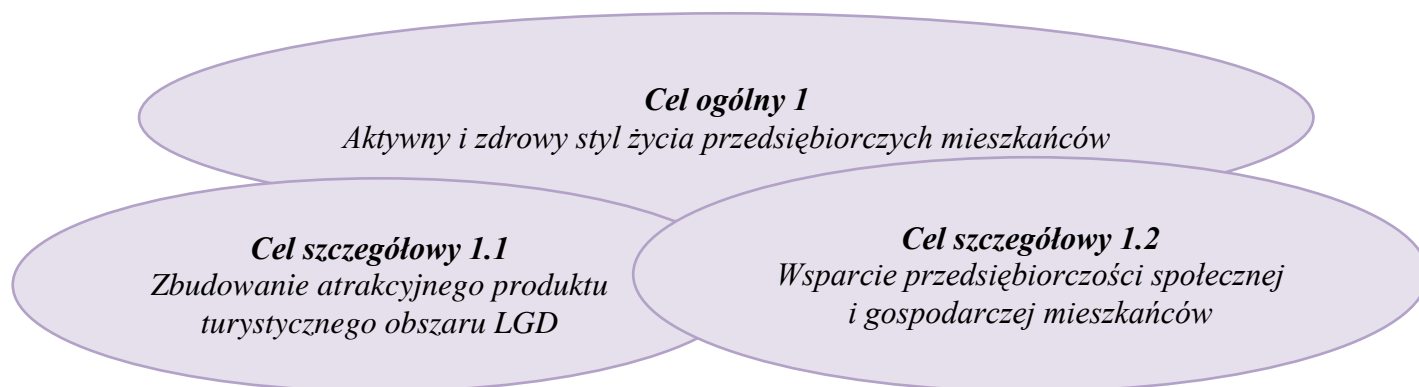
Bardzo ważnymi z punktu widzenia wspierania kapitału społecznego będą działania integrujące i wzmacniające tożsamość lokalną. Zaangażowana i kreatywna społeczność oraz aktywni liderzy działający na tym obszarze są szansą na wzrost popularności oddolnych inicjatyw, odpowiedzialności społecznej i tworzenia wielosektorowych partnerstw. W chwili obecnej liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest korzystna, jednak wysoka wartość wskaźnika nie przekłada się na wzrost zaangażowania i aktywności społeczności lokalnej, co potwierdzają odczucia uczestników konsultacji społecznych. Zwrócili oni uwagę na słabe zaangażowanie lokalnej społeczności, brak wystarczającej współpracy w ramach poszczególnych sektorów oraz niezadowalającą ofertę spędzania wolnego czasu. Jednym z głównych wyzwań na najbliższe lata będzie wspieranie aktywności kapitału społecznego, z powodu dostrzeganego przez mieszkańców zagrożenia związanego z zanikaniem więzi społecznych i postaw obywatelskich.

V Cele i wskaźniki

Na podstawie wniosków, jakie można wyciągnąć z diagnozy i analizy SWOT obszaru, opracowano cele LSR – cel główny i dwa cele szczegółowe. Dzięki ich realizacji możliwe będzie zniwelowanie zdiagnozowanych problemów i wzmocnienie mocnych stron, aby osiągnąć zakładany rozwój obszaru LGD. Realizacja celów będzie się odbywać zgodnie z celem szczegółowym 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 oraz celami przekrojowymi PROW: innowacyjność, ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu.

Na rysunku 1 zaprezentowano cele, które zostały zaplanowane do realizacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność. Ich osiągnięcie będzie służyć mieszkańcom, bowiem przyniesie korzystne efekty dla rozwoju społecznego i gospodarczego obszaru objętego LSR.

Rysunek 2 Cele LSR



Źródło: Opracowanie własne

Wyznaczenie celów dokumentu zostało poprzedzone wnikliwą diagnozą i wynikającą z niej analizą SWOT, które opracowano przy znaczącym udziale lokalnej społeczności. W trakcie różnorodnych form konsultacji społecznych przedstawiciele wszystkich trzech sektorów oraz mieszkańcy mieli możliwość współtworzenia dokumentu, w związku z czym cele są odzwierciedleniem oczekiwań szerokiego grona osób.

Z diagnozy obszaru wynika, iż sytuacja obszaru Lokalnej Grupy Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w dziedzinie przedsiębiorczości jest bardzo niekorzystna. Zarówno liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON przypadających na 10 tys. mieszkańców, jak również liczba osób fizycznych prowadzących działalność w przeliczeniu na 1 000 osób przyjmują wartości zdecydowanie niższe od średnich dla Polski i województwa podkarpackiego. Niekorzystną sytuację dotyczącą przedsiębiorczości odzwierciedlają także wyniki z przeprowadzonych konsultacji społecznych. Podczas spotkań informacyjno-warsztatowych w gminach oraz wywiadów grupowych temat pobudzenia przedsiębiorczości i zaangażowania mieszkańców w rozwój przedsiębiorczości był bardzo często poruszany. Wielu uczestników badania ankietowego wskazywało niską przedsiębiorczość mieszkańców oraz sytuację na rynku pracy jako najbardziej istotne problemy obszaru LGD.

W odpowiedzi na zdiagnozowane słabe strony wskazano w LSR szereg przedsięwzięć, które dzięki odpowiedniej sekwencji interwencji pozwolą na stworzenie atrakcyjnego i kompleksowego produktu turystycznego, przyczyniającego się do wzmocnienia rozwoju sektora gospodarczego.

Podjęte działania przyczynią się do pobudzenia postaw przedsiębiorczych i budowania współpracy pomiędzy podmiotami będącymi częścią lokalnej gospodarki, a aktywizacja lokalnej społeczności w kierunku rozpoczynania działalności gospodarczej, a także rozwoju istniejących podmiotów, wpłynie pozytywnie na lokalny rynek pracy. Dzięki zintegrowanemu podejściu, wskazaniu wielu zróżnicowanych przedsięwzięć oraz przeznaczeniu na działania z zakresu tworzenia i utrzymania miejsc pracy ponad połowy budżetu dostępnego w ramach działania 19.2, możliwe będzie osiągnięcie założonego celu.

Opracowana w początkowym etapie tworzenia LSR diagnoza oraz analiza SWOT wskazują, że sytuacja w sferze społecznej, którą odzwierciedla wskaźnik zaangażowania społecznego, mierzony za pomocą liczby stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych przypadających na 10 tys. mieszkańców jest stosunkowo korzystny. Jednak ze znacznej liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych nie wynika duża aktywność lokalnej społeczności, czego potwierdzeniem są opinie mieszkańców. Podkreślają oni jednoznacznie, iż nie są zadowoleni z poziomu zaangażowania lokalnej społeczności w rozwój obszaru. Słabe zaangażowanie lokalnej społeczności, niezadowalającą ofertę spędzania czasu wolnego oraz słabą rozpoznawalność obszaru pod względem turystycznym (spowodowaną niewystarczającą promocją zasobów dziedzictwa kulturowego) wskazano jako największe problemy obszaru w tej sferze. Podczas różnorodnych form konsultacji często poruszany był również temat pobudzenia aktywności społecznej mieszkańców poprzez podnoszenie świadomości społecznej i obywatelskiej.

W celu poprawy zdiagnozowanej sytuacji wskazano w ramach LSR cel szczegółowy, który dotyczy tworzenia warunków do aktywności mieszkańców, integrowania, budowania współpracy oraz wzmocnienia organizacji pozarządowych. W efekcie realizacji zaplanowanych przedsięwzięć nastąpi zahamowanie niekorzystnych tendencji, a kompleksowość podejścia umożliwi trwałą zmianę w świadomości znacznej części lokalnej społeczności. Poprawa sytuacji w sferze społecznej umożliwi polepszenie warunków życia oraz spełnienie oczekiwań mieszkańców wyrażanych w trakcie konsultacji społecznych.

W ramach realizacji LSR planowane są 2 projekty współpracy, w tym jeden międzynarodowy. Zakres rzeczowy projektu krajowego dotyczy kreowania alternatywnych źródeł dochodów mieszkańców obszaru LGD na bazie posiadanych tradycyjnych produktów lokalnych. Efektem będzie utworzenie portalu internetowego na stronie LGD, promującego te produkty i pośredniczącego w dostępie do nich. Drugi projekt – międzynarodowy – obejmie wsparciem grupy i osoby kultywujące lokalne dziedzictwo kulturowe. Poprzez zajęcia warsztatowe z wymianą doświadczeń dla zespołów i twórców z obu partnerskich obszarów oraz organizowane działania i wydarzenia promocyjne, zostanie wzmocniony potencjał osób i podmiotów działających w oparciu o lokalne dziedzictwo kulturowe, uzupełniony lepszymi uwarunkowaniami do aktywnej kontynuacji dawnych tradycji i obyczajów na obszarach partnerskich LGD.

Realizacja celów oraz przedsięwzięć wskazanych w LSR pozwoli osiągnąć zaplanowane wartości wskaźników, dzięki czemu nastąpi ograniczenie słabych stron wyznaczonych na pierwszym etapie prac nad Strategią. Tabela 8 prezentuje powiązanie celów z problemami oraz wyzwaniem społecznymi, wskazanymi na podstawie danych statystycznych i wyników konsultacji społecznych, które posłużyły opracowaniu analizy SWOT. Tabela zawiera także produkty będące bezpośrednim wynikiem planowanych w LSR przedsięwzięć, których osiągnięcie stanowić będzie wyznacznik zrealizowania wskazanych celów. Zestawienie w postaci matrycy celów ogólnych, szczegółowych, przedsięwzięć oraz przypisanych do nich wskaźników oddziaływania, rezultatu i produktu wraz ze sposobem ich pomiaru, stanem początkowym i końcowym przedstawia tabela 9. Typy działań oraz potencjalni beneficjenci, którzy będą mogli je realizować w ramach wdrażania

LSR zostały przedstawione tabeli 10. Szczegółowe informacje na temat poszczególnych wskaźników prezentuje tabela 11. Przedsięwzięcia realizowane w ramach kosztów bieżących oraz przypisane do nich wskaźniki i środki przeznaczone na realizację ujęte zostały w tabeli 12.

Tabela 8 Tabelaryczna matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników	
Niewystarczająca rozpoznawalność obszaru pod względem turystycznym – słaba promocja miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego	Aktywny i zdrowy styl życia przedsiębiorczych mieszkańców	1.1 Zbudowanie atrakcyjnego produktu turystycznego obszaru LGD	1.1.1 Zwiększenie atrakcyjności obszaru LGD i jego promocja	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	Liczba uczestników wydarzeń	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym.	Zmniejszenie się bądź wzrost liczby osób podróżujących po Polsce	
Niska przedsiębiorczość mieszkańców. Niewystarczająca rozpoznawalność obszaru pod względem turystycznym.			1.1.2 Dobre praktyki w zakresie turystycznego rozwoju obszaru	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych		Zmniejszenie się bądź wzrost liczby osób podróżujących po Polsce	
Niska przedsiębiorczość mieszkańców			1.1.3 Inkubator przetwórstwa	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych		Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)	Możliwość pozyskania środków z funduszy europejskich na lata 2014–2020 oraz środków krajowych. Zawiązanie trójsektorowych partnerstw na rzecz rozwoju obszaru
					1.1.4 Kreowanie produktu turystycznego obszaru LGD wykorzystującego dziedzictwo lokalne.			

Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i okołoturystyczna regionu			1.1.5 Niekomercyjna infrastruktura turystyczna	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej	Liczba osób, które skorzystały z nowo powstałej z infrastruktury turystycznej. Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu.		Zmniejszenie się bądź wzrost liczby osób podróżujących po Polsce
Niewystarczająca rozpoznawalność obszaru pod względem turystycznym			1.1.6 Opracowanie koncepcji produktów i marki obszaru LGD	Liczba wydarzeń	Liczba uczestników wydarzeń		
Niska przedsiębiorczość mieszkańców – znacząco niższa od średnich dla Polski i województwa podkarpackiego liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności. oraz liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadających na 1 000 mieszkańców. Stopa bezrobocia rejestrowanego oraz wskaźnik bezrobocia (liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym) wyższa niż średnia dla Polski.			1.1.7 Tworzenie komercyjnych produktów turystycznych	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem). Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje. Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu.		Możliwość pozyskania środków z funduszy europejskich na lata 2014–2020 oraz środków krajowych. Zmiany prawne ułatwiające zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej. Skomplikowane procedury aplikowania o środki finansowe. Atrakcyjność i konkurencyjność obszarów gospodarczych w innych regionach.
			1.1.8 Podejmowanie działalności gospodarczej w branży turystycznej i okołoturystycznej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa			
			1.1.9 Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez kobiety			

Niewystarczająca rozpoznawalność obszaru pod względem turystycznym – słaba promocja miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego	1.2 Wsparcie przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej mieszkańców	1.2.1 Kreowanie dodatkowych przychodów na bazie produktów lokalnych	Liczba wydarzeń aktywizujących	Liczba uczestników wydarzeń	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w	Zmniejszenie się bądź wzrost liczby osób podróżujących po Polsce
Słabe zaangażowanie lokalnej społeczności w działających na obszarze organizacjach społecznych		1.2.2 Animator lokalny – aktywizacja i szkolenie grupy animatorów	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych		Zniechęcenie mieszkańców Bierność społeczna. Zanikanie więzi społecznych.
Niska przedsiębiorczość mieszkańców		1.2.3 Inkubator dotacji – udzielanie informacji i wsparcie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych	Liczba wydarzeń			Skomplikowane procedury aplikowania o środki finansowe.
Mała aktywność społeczeństwa w podejmowaniu inicjatyw oddolnych		1.2.4 Wydarzenie podsumowujące i nagradzające najaktywniejszych mieszkańców	Liczba wydarzeń	Liczba uczestników wydarzeń		Zniechęcenie mieszkańców. Niewystarczające zaangażowanie w inicjatywy oddolne. Bierność społeczna.
		1.2.5 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Liczba wydarzeń aktywizujących			Wzrost popularności inicjatyw oddolnych i odpowiedzialności społecznej. Bierność społeczna.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 9 Cele i wskaźniki LSR

1.0	CEL OGÓLNY 1	Aktywny i zdrowy styl życia przedsiębiorczych mieszkańców				
1.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Zbudowanie atrakcyjnego produktu turystycznego obszaru LGD				
1.2		Wsparcie przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej mieszkańców				
		<i>Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2014 rok</i>	<i>plan 2022 rok</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
W1.0	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców		szt.	566	591	Dane statystyczne GUS
	Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym		%	10,8	10,2	Dane statystyczne GUS
	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców		szt.	34	37	Dane statystyczne GUS
		<i>Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych</i>	<i>Jednostka miary</i>	<i>stan początkowy 2015 rok</i>	<i>plan 2022 rok</i>	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
W1.1	Liczba osób, które skorzystały z nowo powstałej z infrastruktury turystycznej		szt.	0	15 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)		szt.	0	25	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba uczestników wydarzeń		szt.	0	9 000	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje		szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu		szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych		szt.	0	54	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych		szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
W1.2	Liczba uczestników wydarzeń.		szt.	0	9 700	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych		szt.	0	90	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu.		szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2015 rok	końcowa 2022 rok	
1.1.1	Zwiększenie atrakcyjności obszaru LGD i jego promocja	Mieszkańcy, turyści	Projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.2	Dobre praktyki w zakresie turystycznego rozwoju obszaru	Mieszkańcy, turyści	Aktywizacja	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	szt.	0	3	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.3	Inkubator przetwórstwa	Przedsiębiorcy, mieszkańcy	Konkurs – Inkubator	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.4	Kreowanie produktu turystycznego obszaru LGD wykorzystującego dziedzictwo lokalne	Mieszkańcy, turyści, działacze społeczni	Projekt grantowy	Liczba wydarzeń	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.5	Niekomercyjna infrastruktura turystyczna	Mieszkańcy, turyści	Konkurs – inne	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.6	Opracowanie koncepcji produktów i marki obszaru LGD	Mieszkańcy, turyści	Operacja własna	Liczba wydarzeń	szt.	0	3	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.7	Tworzenie komercyjnych produktów turystycznych	Przedsiębiorcy	Konkurs – rozwój działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	0	6	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

1.1.8	Podejmowanie działalności gospodarczej w branży turystycznej i okołoturystycznej	Mieszkańcy	Konkurs – podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	10	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.1.9	Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	Grupa defaworyzowana – kobiety	Konkurs – podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez kobiety	szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.1	Kreowanie dodatkowych przychodów na bazie produktów lokalnych	Mieszkańcy, turyści	Projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	0	1	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.2	Animator lokalny – aktywizacja i szkolenie grupy animatorów	Mieszkańcy	Operacja własna	Liczba wydarzeń aktywizujących	szt.	0	5	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.3	Inkubator dotacji – udzielanie informacji i wsparcie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych	Mieszkańcy, przedsiębiorcy	Operacja własna	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	szt.	0	6	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.4	Wydarzenie podsumowujące i nagradzające najaktywniejszych mieszkańców	Mieszkańcy	Aktywizacja	Liczba wydarzeń	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
1.2.5	Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Działacze społeczni	Projekt grantowy	Liczba wydarzeń	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 10 Tabela przedsięwzięć oraz typów operacji

Przedsięwzięcie		Zakres tematyczny ⁹			Sposób realizacji	Środki na realizację przedsięwzięcia (zł)
Nr	Nazwa	Opis	Beneficjent/ grantobiorca – zgodnie z rozporządzeniem	Wartość min. i maks. dofinansowania oraz poziom %		
1.1.1	Zwiększenie atrakcyjności obszaru LGD i jego promocja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wyjazd studyjny, ➤ kreowanie wizerunku marki turystycznej obszaru LGD, ➤ warsztaty, konferencja, ➤ promocja obszaru LGD 	LGD	(100%)	Projekt współpracy	70 000
1.1.2	Dobre praktyki w zakresie turystycznego rozwoju obszaru	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, festyn, akcja społeczna itp., ➤ Wyjazd studyjny, ➤ Doradztwo indywidualne, ➤ Wzmocnienie kapitału społecznego. 	LGD	(100%)	Aktywizacja	15 000
1.1.3	Inkubator przetwórstwa	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rozwój infrastruktury inkubatora przetwórstwa udostępnionego innym podmiotom, ➤ Wyposażenie infrastruktury inkubatora przetwórstwa udostępnionego innym podmiotom. 	Osoby fizyczne i osoby prawne prowadzące działalność gospodarczą	od 25 001 do 500 000 (do 70%)	Konkurs	500 000

⁹ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 1570).

1.1.4	Kreowanie produktu turystycznego obszaru LGD wykorzystującego dziedzictwo lokalne	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, festyn, akcja społeczna, itp, ➤ Zakup rzeczy i środków trwałych stanowi nie więcej niż 50% kosztów, ➤ Promowanie obszaru, produktów, usług lokalnych, ➤ Zachowanie dziedzictwa lokalnego. 	LGD/osoby fizyczne i osoby prawne z wykluczeniem prowadzących działalność gospodarczą, z wyłączeniem JSFP ¹⁰	od 10 000 do 50 000 (do 97%)	Projekt grantowy	300 000
1.1.5	Niekomercyjna infrastruktura turystyczna	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Budowa, przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej przystosowanej do obsługi co najmniej 1 000 osób rocznie. 	Osoby fizyczne i osoby prawne z wykluczeniem prowadzących działalność gospodarczą, z wyłączeniem JSFP	od 100 000 do 300 000 (do 90%)	Konkurs – inne	2 400 000
1.1.6	Opracowanie i/lub wdrażanie koncepcji produktów i marki obszaru LGD	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Opracowanie Strategii marketingowej i zbudowanie wspólnej marki, ➤ Wdrażanie Strategii ➤ Promocja obszaru, produktów i usług lokalnych. ➤ Minimalna liczba wydarzeń – 3 szt. 	LGD, osoby prawne	50 000 (do 90%)	Operacja własna	50 000
1.1.7	Tworzenie komercyjnych produktów turystycznych	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwijanie działalności gospodarczej, ➤ Rozwój przedsiębiorczości poprzez rozwijanie działalności gospodarczej i podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje, ➤ Produkt turystyczny musi być przystosowany do obsługi co najmniej 1 000 osób rocznie. ➤ Obowiązek utworzenia 1 dodatkowego miejsca pracy przy dofinansowaniu powyżej 200 000 zł. 	Osoby fizyczne i osoby prawne prowadzące działalność gospodarczą	od 100 000 do 300 000 (do 70%)	Konkurs – rozwój działalności gospodarczej	1 800 000

¹⁰ Jednostki sektora finansów publicznych.

1.1.8	Podejmowanie działalności gospodarczej w branży turystycznej i okołoturystycznej	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej ➤ Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej i podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje. ➤ Wnioskodawca posiada kwalifikacje i/lub wiedzę w zakresie działalności gospodarczej objętej operacją. ➤ Wnioskodawca posiada doświadczenie zawodowe i/lub w działalności społecznej. 	Osoby fizyczne	70 000 (premia 100 %)	Konkurs – podejmowanie działalności gospodarczej	700 000
1.1.9	Podejmowanie działalności gospodarczej przez kobiety	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej, ➤ Rozwój przedsiębiorczości poprzez podejmowanie działalności gospodarczej i podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje. ➤ Wnioskodawca posiada kwalifikacje i/lub wiedzę w zakresie działalności gospodarczej objętej operacją. ➤ Wnioskodawca posiada doświadczenie zawodowe i/lub w działalności społecznej. ➤ Grupa defaworyzowana: kobiety 	Osoby fizyczne – kobiety	100 000 (premia 100%)	Konkurs – podejmowanie działalności gospodarczej	500 000
1.2.1	Kreowanie dodatkowych przychodów na bazie produktów lokalnych	<ul style="list-style-type: none"> ➤ organizacja wydarzeń promocyjnych na rzecz zwiększenia atrakcyjności turystycznej obszaru LGD, ➤ wydanie folderu/publikacji 	LGD	(100%)	Projekt współpracy	63 000
1.2.2	Animator lokalny – aktywizacja i szkolenie grupy animatorów	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, festyn, akcja społeczna itp., ➤ Wyjazd studyjny, ➤ Wzmocnienie kapitału społecznego. ➤ Minimalna liczba wydarzeń – 5 szt. 	LGD, osoby prawne	50 000 (do 90%)	Operacja własna	50 000

1.2.3	Inkubator dotacji – udzielanie informacji i wsparcie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, festyn, akcja społeczna itp., ➤ Wyjazd studyjny, ➤ Doradztwo indywidualne, ➤ Wzmocnienie kapitału społecznego. ➤ Minimalna liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych – 6 szt. 	LGD, osoby prawne	50 000 (do 90%)	Operacja własna	50 000
1.2.4	Wydarzenie podsumowujące i nagradzające najaktywniejszych mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, festyn, akcja społeczna itp., ➤ Promowanie obszaru, produktów, usług lokalnych, ➤ Wzmocnienie kapitału społecznego. 	LGD	(100%)	Aktywizacja	56 000
1.2.5	Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Konferencja, szkolenie, warsztat, spotkanie, festyn, akcja społeczna itp., ➤ Wyjazd studyjny, ➤ Doradztwo indywidualne, ➤ Wzmocnienie kapitału społecznego, ➤ Zakup rzeczy i środków trwałych stanowi nie więcej niż 50% kosztów. 	LGD/osoby fizyczne i osoby prawne z wykluczeniem prowadzących działalność gospodarczą, z wyłączeniem JSFP	od 10 000 do 30 000 (do 90%)	Projekt grantowy	300 000

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 11 Opis wskaźników przypisanych do celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć

Nr	Rodzaj wskaźnika	Nazwa	Wzór/sposób określania	Uzasadnienie wyboru w odniesieniu do celów i przedsięwzięć
1	Oddziaływania	Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON podzielona przez liczbę mieszkańców obszaru, pomnożona przez 10 000	Osiągnięcie wskaźników będzie świadczyć o wzroście przedsiębiorczości mieszkańców oraz spadku bezrobocia
		Stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym	Liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne podzielona na liczbę osób w wieku produkcyjnym, pomnożona przez 100 (wskaźnik podawany w %)	
1.1	Rezultatu	Liczba osób, które skorzystały z nowo powstałej infrastruktury turystycznej	Suma osób, które skorzystały z nowo powstałej infrastruktury w ciągu jednego roku. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźników spowoduje wzrost liczby miejsc pracy oraz świadomości mieszkańców co do możliwości rozwoju gospodarczego obszaru LGD, a także nawiązanie współpracy pomiędzy branżami gospodarki. Przyczyni się również do wzrostu rozpoznawalności obszaru dzięki poszerzeniu oferty oraz rozwojowi bazy obiektów infrastruktury turystycznej
		Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem)	Suma osób zatrudnionych. Monitorowanie wskaźnika na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	
		Liczba uczestników wydarzeń	Suma liczby uczestników wydarzeń przeprowadzanych przez grupy mieszkańców. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	
		Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	Suma projektów mających charakter innowacyjny. Wskaźnik mierzony w odniesieniu do działalności gospodarczych na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	
		Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu	Suma działań w ramach realizowanych operacji, których realizacja ma pozytywny wpływ na ochronę środowiska. Monitorowanie wskaźnika na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji wysyłanej do wnioskodawców	

		Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych	Suma uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych, określona na podstawie prowadzonych przez LGD list obecności	
		Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych	Suma podmiotów, które skorzystały z infrastruktury inkubatora przetwórstwa lokalnego w ciągu pierwszego roku od jego uruchomienia, określona na podstawie sprawozdań beneficjentów popartych wpisem do rejestru osób/podmiotów, które skorzystały z infrastruktury inkubatora	
1.1.1	Produktu	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	Suma projektów współpracy podana na podstawie podpisanych umów o współpracy z inną LGD	Projekty współpracy przyczynią się do rozwoju całego obszaru LGD. Realizacja projektów wpłynie na wzrost rozpoznawalności obszaru
1.1.2	Produktu	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	Suma działań na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej z zakresu turystycznego rozwoju obszaru. Monitoring wskaźnika prowadzony za pomocą rejestru spotkań oraz list obecności z prowadzonych przez LGD spotkań	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje wzrost świadomości mieszkańców co do możliwości korzystania z działań zaplanowanych w LSR
1.1.3	Produktu	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji wysyłanej do wnioskodawców, (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika zwiększy możliwość przetwarzania produktów rolnych przez podmioty lokalne oraz osoby fizyczne, nastąpi wzrost liczby lokalnych produktów.
1.1.4	Produktu	Liczba wydarzeń	Suma wydarzeń podana na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje zwiększenie turystycznej oferty obszaru, co wpłynie na wzrost liczby turystów
1.1.5	Produktu	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej	Suma nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej podana na podstawie sprawozdań i ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje podniesienie jakości świadczonych usług przez obiekty niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, a także przyczyni się do wzrostu jej dostępności

1.1.6	Produktu	Liczba wydarzeń	Suma wydarzeń podana na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje wzrost rozpoznawalności oraz poprawę oferty turystycznej obszaru, co wpłynie na wzrost liczby turystów.
1.1.7	Produktu	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Suma działalności gospodarczych, które otrzymały wsparcie finansowe w ramach przedsięwzięcia. Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje powstanie nowych miejsc pracy, co przeniesie się na spadek bezrobocia
1.1.8	Produktu	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Suma otwartych działalności gospodarczych. Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje powstanie nowych miejsc pracy, co przeniesie się na spadek bezrobocia
1.1.9	Produktu	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez kobiety	Suma otwartych działalności gospodarczych. Monitorowanie na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje powstanie nowych miejsc pracy, co przeniesie się na spadek bezrobocia
2.	Oddziaływania	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	Suma zarejestrowanych organizacji społecznych, stowarzyszeń, fundacji podzielona przez liczbę mieszkańców obszaru, pomnożona przez 10 000	Osiągnięcie wskaźnika będzie świadczyć o wzroście znaczenia oddolnych inicjatyw społecznych, liderów lokalnych oraz chęci angażowania się społeczności w życie obszaru
1.2	Rezultatu	Liczba uczestników wydarzeń	Suma liczby uczestników wydarzeń przeprowadzanych przez grupy mieszkańców. Monitoring wskaźnika na podstawie sprawozdania beneficjentów działania oraz ankiety monitorującej, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie założonych wartości wskaźników przyczyni się do wzrostu aktywności, zwiększenia poziomu współpracy wśród społeczności lokalnej oraz do wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych
		Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych	Suma uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych, określona na podstawie prowadzonych przez LGD list obecności	

		Liczba operacji mających pozytywny wpływ na ochronę środowiska i/lub łagodzenie zmian klimatu	Suma działań w ramach realizowanych operacji, których realizacja ma pozytywny wpływ na ochronę środowiska. Monitorowanie wskaźnika na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji wysyłanej do wnioskodawców	
1.2.1	Produktu	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	Suma projektów współpracy podana na podstawie podpisanych umów o współpracy z inną LGD	Projekty współpracy przyczynią się do rozwoju oraz promocji całego obszaru LGD
1.2.2	Produktu	Liczba wydarzeń aktywizujących	Suma wydarzeń podana na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika wpłynie na zwiększenie liczby animatorów lokalnych aktywizujących społeczność obszaru
1.2.3	Produktu	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	Suma wydarzeń podana na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców (co najmniej dwa razy od momentu wyboru operacji)	Osiągnięcie wskaźnika wpłynie na zwiększenie liczby animatorów lokalnych aktywizujących społeczność obszaru
1.2.4	Produktu	Liczba wydarzeń	Suma wydarzeń zwiększających aktywność mieszkańców. Monitoring wskaźnika prowadzony na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje podniesienie aktywności mieszkańców
1.2.5	Produktu	Liczba wydarzeń	Suma wydarzeń zwiększających potencjał organizacji pozarządowych. Monitoring wskaźnika prowadzony na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz ankiety monitorującej realizację operacji, wysyłanej do wnioskodawców	Osiągnięcie wskaźnika spowoduje podniesienie potencjału organizacyjnego oraz aktywności organizacji pozarządowych

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 12 Realizacja wskaźników produktu i rezultatu w ramach kosztów bieżących LGD

KOSZTY BIEŻĄCE										
CEL		Wdrożenie Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność								
WSKAŹNIKI REZULTATU										
Nr	Nazwa	jednostka miary	Okres osiągnięcia wskaźnika			sposób pomiaru				
			2016–2018	2019–2021	2022–2023					
1.	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD	szt.	40	–	–	Mierzony na podstawie rejestru udzielonego doradztwa prowadzonego przez LGD				
2.	Liczba osób, które wzięły udział w szkoleniach	szt.	170	–	–	Mierzony na podstawie list obecności z poszczególnych szkoleń				
3.	Liczba udzielonych porad w ramach doradztwa	szt.	185	–	–	Mierzony na podstawie danych LGD				
WSKAŹNIKI PRODUKTU										
Nr	Przedsięwzięcie	Nazwa	jednostka miary	Okres osiągnięcia wskaźnika i środki przeznaczone na jego realizację						
				2016–2018		2019–2021		2022–2023		SUMA
				wskaźnik	koszty	wskaźnik	koszty	wskaźnik	koszty	
1.	Szkolenia dla pracowników biura LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	szt.	17	31 000	1	4 000	–	–	35 000
2.	Szkolenia dla organów LGD (Rady i Zarządu)	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	szt.	11	40 000	–	–	–	–	40 000
3.	Doradztwo w biurze LGD	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	szt.	75	3 750	–	–	–	–	3 750
4.	Funkcjonowanie biura	Liczba miesięcy funkcjonowania biura	szt.	31	535 978	36	622 426	15	259 346	1 417 750
RAZEM koszty bieżące					610 728		626 426		259 346	1 496 500

Źródło: Opracowanie własne

VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Nadrzędnym celem tworzenia kryteriów wyboru przy udziale społeczności lokalnej było ustalenie zakresów oraz typów operacji, które będą szczególnie premiowane w ramach przyznawanego wsparcia. Kryteria ustalono przede wszystkim w takim zakresie, aby premiować przedsięwzięcia, które będą niwelować wskazane problemy wynikające z diagnozy obszaru. Zostały opracowane na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych, analizy SWOT oraz problemów wskazywanych przez mieszkańców. Zastosowano cztery metody partycypacji podczas tworzenia tego elementu dokumentu, aby poznać oczekiwania jak największej liczby mieszkańców.

Ocena operacji będzie dokonywana w dwóch etapach. Etap I wyboru pozwoli ocenić czy operacja spełnia kryterium dostępu oraz czy wpisuje się w cele LSR, a więc główne założenia konkursu. Ocena ta będzie dokonywana na Karcie 1 – *Ocena możliwości dokonania wyboru operacji/zadania przez Radę w ramach prowadzonego Konkursu*, pozytywny wynik będzie klasyfikował operację do etapu II związanego z oceną punktową. Na II etapie przyznawane będą punkty za spełnienie kryteriów wyboru określonych w LSR na Karcie 2 – *Ocena spełniania przez operację/zadanie kryteriów wyboru określonych w LSR*, którą opracowano osobno dla każdego przedsięwzięcia. Stworzenie odrębnych kart pozwoli oceniać elementy mające istotny wpływ na realizację LSR oraz osiągnięcie założonych wskaźników produktu i rezultatu. *Kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów oraz Kryteria wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów* stanowią załącznik odpowiednio nr 11 i nr 12 do wniosku o wybór LSR.

Opracowane kryteria są ściśle powiązane z celami i grupami docelowymi do których jest kierowane wsparcie, w zależności od rodzaju beneficjenta z uwzględnieniem wyników diagnozy i analizy SWOT. Kryteria opracowano w sposób mierzalny, przejrzysty, pozwalający uniknąć ryzyka konfliktu interesów, a przyznawanie punktów występuje w formie zero-jedynkowej.

Z uwagi na charakter obszaru oraz występujące na nim problemy, w większości przypadków poziom maksymalnego wsparcia określonego w *Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* obniżono w niewielkim stopniu, aby zaangażować beneficjentów do minimalnego wkładu własnego, co może przełożyć się na zwiększenie trwałości operacji. Ponadto tylko w przypadku przedsięwzięć odnoszących się do projektów współpracy oraz aktywizacji wartość dofinansowania wyniesie 100%. Obniżone zostały poziomy dofinansowania do 90% dla operacji własnych, których beneficjentem może być LGD lub osoba prawna, zgłaszająca chęć realizacji operacji. LSR zakłada przeprowadzenie 4 operacji własnych związanych bezpośrednio z założonym celem ogólnym. Realizacja operacji ma dotyczyć całego obszaru, zatem w kryteriach oceny dodatkowe punkty będą przyznawane za doświadczenie oraz partnerstwo trójsektorowe.

Zaplanowane w LSR trzy projekty grantowe skierowane są głównie do organizacji pozarządowych. Wskazana w początkowym etapie tworzenia LSR sytuacja w sferze społecznej jest korzystna ze względu na dużą liczbę zarejestrowanych stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych. Wskaźnik ten nie jest jednak równoznaczny z dużą aktywnością społeczności lokalnej czego potwierdzeniem są opinie mieszkańców. Wynika z nich jednoznacznie, iż nie są oni zadowoleni z poziomu zaangażowania lokalnej społeczności w rozwój obszaru. Chcąc sprostać oczekiwaniom lokalnej społeczności odnoszącym się do zaangażowania społecznego, poziom

dofinansowania poszczególnych projektów grantowych obniżono w zależności od tematyki danego przedsięwzięcia. W działaniu *1.1.4 Kreowanie produktu turystycznego obszaru LGD wykorzystującego dziedzictwo lokalne* dofinansowanie zostało ustalone na poziomie 97%, a przyznawana kwota wsparcia będzie wynosiła od 10 000 do 50 000 zł. Realizacja tego przedsięwzięcia znacząco wpłynie na niwelowanie zdiagnozowanego problemu jakim jest niewystarczająca rozpoznawalność obszaru pod względem turystycznym – słaba promocja miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego. Kolejny projekt grantowy *1.2.5 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych* wychodzi naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców. Dofinansowanie w tym przypadku określono na poziomie 90%, a kwota przyznanego wsparcia wyniesie od 10 000 do 30 000 zł. Poziom wsparcia został obniżony o 10% od maksymalnego poziomu wskazanego w rozporządzeniu, aby zaangażować i zmotywować podmiot, który będzie operacje realizował.

Przedsięwzięcie *1.1.5 Niekomercyjna infrastruktura turystyczna* będzie realizowane w ramach Konkursu, którego dofinansowanie będzie wynosiło do 90%, a kwota wsparcia wyniesie od 100 000 do 300 000 zł. Tak wysoka kwota minimalna wynika z chęci wspierania branży turystycznej, co przyczyni się znacząco do rozwoju całego obszaru oraz zniweluje słabe strony wskazywane przez mieszkańców, dotyczące słabo rozwiniętej infrastruktury turystycznej i okolicy turystycznej regionu. Działanie przyczyni się do zwiększenia ilości turystów, co jest istotną szansą dla rozwoju całego regionu.

Dodatkowo zgodnie z założeniami PROW 2014–2020 premiowane będą również operacje mające pozytywny wpływ na ochronę środowiska i łagodzące zmiany klimatu, tj. stosujące rozwiązania proekologiczne oraz proklimatyczne.

W ramach tworzenia miejsc pracy przedsięwzięcia podzielono na podejmowanie działalności gospodarczych oraz rozwijanie już istniejących działalności. W ramach zakładania nowych podmiotów, pomoc będzie wypłacana w formie ryczałtowej, a przy premii 100% maksymalna jej wartość została określona na poziomie 70 000 zł. Obniżenie poziomu dofinansowania z możliwych 100 000 zł wynika z chęci wsparcia jak największej liczby osób, chcących założyć działalność gospodarczą. Ponadto po upływie dwóch lat, ten sam podmiot może ubiegać się również o środki na rozwój podjętej działalności. Z przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz analizy dotychczasowych dofinansowań przyznawanych przez różne jednostki (przede wszystkim Urzędy Pracy) wynika, że przy wsparciu 100% i kwocie 70 000 zł z powodzeniem można założyć działalność dobrze prosperującą, a tym samym wpływającą na rozwój obszaru. Przedsięwzięcie skierowane do grupy defaworyzowanej jest wyjątkiem, ponieważ na podjęcie działalności zostanie przyznawana maksymalna kwota wsparcia w wysokości 100 000 zł. Przeznaczenie wyższej kwoty na zakładanie działalności przez kobiety wynika z faktu, iż mają one utrudniony dostęp do rynku pracy, szczególnie na obszarach wiejskich, gdzie oferty zatrudnienia kierowane są głównie do mężczyzn. Wśród kobiet występuje również ukryte bezrobocie, ponieważ niepracujące kobiety niechętnie się rejestrują jako bezrobotne, co związane jest z tradycjami i mentalnością społeczeństwa. Możliwość samozatrudnienia przez kobiety pozwoli im się usamodzielnąć oraz przyczyni się do powstawania miejsc pracy na obszarze.

Kolejną formą tworzenia nowych miejsc pracy, istotnych z punktu wdrażania LSR jest wsparcie finansowe służące rozwojowi istniejących działalności, które będzie udzielane na poziomie maksymalnego dofinansowania ustanowionego w ww. rozporządzeniu, wynoszącego 70%. Przedsięwzięcie: *1.1.7 Tworzenie komercyjnych produktów turystycznych* służące rozwojowi istniejących działalności będzie wspierane na poziomie od 100 000 do 300 000. Ze względu na

ważną rolę turystyki w rozwoju obszaru LGD wskazano minimalną kwotę dofinansowania w wysokości 100 000 zł, ponieważ umożliwi ona utworzenie większej ilości miejsc pracy w ramach rozwoju jednego przedsiębiorstwa. Kluczowa branża dla rozwoju obszaru będzie mogła się rozwijać oraz tworzyć nowe miejsca pracy, będące głównym celem realizacji LSR.

W przypadku przedsięwzięć związanych z rozwojem przedsiębiorczości, w ramach kryterium wskazano premiowanie punktowe operacji, polegających na utworzeniu więcej niż jednego (wymaganego) miejsca pracy. Dodatkowe punkty również otrzymają operacje innowacyjne i mające pozytywny wpływ na ochronę środowiska, których odzwierciedleniem będzie wzrost gospodarczej atrakcyjności obszaru. Rozwiązania innowacyjne wymagane będą przede wszystkim od podmiotów realizujących operacje z zakresu rozwoju działalności gospodarczych. Innowacyjność określona została jako: *Innowacja produktowa, technologiczna bądź usługowa, rozróżniana na poziomie lokalnym – jednej gminy (brak na obszarze), bądź na poziomie regionalnym – całego obszaru LGD (brak na obszarze LGD)*. Ponadto premiowane będą również operacje związane z określonymi w diagnozie czterema branżami kluczowymi ze względu na rozwój obszaru.

Rada LGD będzie dokonywać oceny oraz wyboru operacji na podstawie przyjętych *Procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR* oraz *Procedury wyboru i oceny grantobiorców* stanowiących załączniki nr 9 i nr 10 do wniosku o wybór LSR. Załączniki te zawierają uregulowania dotyczące zasad wyboru operacji z uwzględnieniem zachowania parytetów, poprzez wypełnienie każdorazowo deklaracji bezstronności (wykluczenie z wyboru osób mogących wpływać na jakość oceny poprzez powiązania rodzinne, sektorowe, biznesowe itd.) oraz przygotowanego uprzednio rejestru interesów. Wykluczenie z oceny i wyboru operacji osób stronniczych zagwarantuje obiektywność oceny.

W uzasadnionych przypadkach przyjęte kryteria mogą zostać zmienione, jednak wyklucza się możliwość ich zmiany podczas trwania konkursu, co jest jednoznaczne iż przyjęte zasady obowiązują od ogłoszenia do zakończenia poszczególnych konkursów.

VII Plan działania

Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” zaplanowała ogłoszenie 10 naborów wniosków na realizację przedsięwzięć wymienionych w rozdziale V niniejszej Strategii. Pierwsze ogłoszenie o naborze jest przewidziane na III kwartał 2016 roku, natomiast ostatnie w roku 2018. Plan działania skonstruowano w ten sposób, aby realizowanie zaplanowanych wartości wskaźników oraz osiągnięcie założonych celów było wykonalne.

Nabory wniosków o przyznanie pomocy na kolejne przedsięwzięcia w ramach pierwszego celu szczegółowego – *Zbudowanie atrakcyjnego produktu turystycznego obszaru LGD*, będą w całości ogłaszane w trakcie pierwszego okresu wdrażania LSR, a więc w latach 2016–2018. Na początek zaplanowano jednak realizację operacji własnej i przedsięwzięcia z zakresu aktywizacji. Przedsięwzięcie 1.1.2 ma zapoznać mieszkańców z możliwościami turystycznego rozwoju obszaru, a przedsięwzięcie 1.1.6 pozwoli na opracowanie koncepcji produktów i marki obszaru LGD. W dalszej kolejności ogłaszane będą nabory wniosków z zakresu podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej, w tym dla grupy defaworyzowanej oraz tworzenia inkubatora przetwórstwa, których efektem będzie powstawanie nowych miejsc pracy. W tym okresie LGD zaplanowała również ogłoszenie naborów na projekt grantowy z zakresu kreowania produktów turystycznych z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa obszaru (przedsięwzięcie 1.1.4) oraz projekt niekomercyjny dotyczący infrastruktury turystycznej (przedsięwzięcie 1.1.5). Całość podejmowanych działań, uzupełniona projektem współpracy, kompleksowo odpowiada na zdiagnozowane problemy i wspólnie pozwala na osiągnięcie zamierzonego rozwoju gospodarczego obszaru.

Również w pierwszym okresie realizacji LSR ogłoszone zostaną nabory w ramach drugiego celu szczegółowego – *Wsparcie przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej mieszkańców*. Zaplanowano projekt grantowy oraz dwie operacje własne, projekt współpracy i z zakresu aktywizacji, które odnoszą się do animacji, integrowania, aktywności i współpracy wśród lokalnej społeczności. Przewidziano taką kolejność realizacji przedsięwzięć, aby najpierw miały miejsce działania przygotowujące i informujące mieszkańców o dostępnych możliwościach, a dopiero później ogłaszany był nabór wniosków o przyznanie pomocy, co pozwala na adekwatną sekwencję interwencji.

Jedynie operacje, które realizowane będą w drugim oraz w trzecim (przedsięwzięcie 1.2.4) okresie wdrażania LSR, a więc w latach 2019–2021 i 2022–2023 to działania z zakresu aktywizacji, stanowiące kontynuację tych podejmowanych w pierwszym okresie.

Dokładny plan działania wraz z czasowym przedziałem osiągania wskaźników oraz planowanymi kwotami wsparcia przedstawia załącznik nr 3 do LSR.

VIII Budżet LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność jest współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach PROW na lata 2014–2020. Budżet na realizację LSR obejmuje środki przeznaczone na poszczególne poddziałania w ramach działania „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER”, w tym: poddziałanie 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, poddziałanie 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania”, poddziałanie 19.4 „Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji”. Jednolita wielkość wkładu EFRROW to 63,63%, a wymagany wkład krajowy środków publicznych, pochodzący z budżetu państwa wynosi 36,37%.

Wysokość dostępnego budżetu dla LGD jest uzależniona od liczby mieszkańców obszaru objętego LSR, ustalonej na dzień 31 grudnia 2013 roku według danych statystycznych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny. Kwota o którą może ubiegać się Lokalna Grupa Działania „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” na realizację działania 19.2 to, 6 650 000 zł (1 662 500 euro) przy czym całkowity wkład EFFROW to 4 231 395 zł. Kwota środków przeznaczonych na poddziałanie 19.3 wynosi natomiast 2% kwoty przewidzianej na poddziałanie 19.2, co stanowi 133 tys. zł. Kwota środków na poddziałanie 19.4 to z kolei 391 875 euro, a więc 1 567 500 zł, w tym koszty bieżące 1 496 500 zł, a aktywizacja 71 000 zł. Środki w ramach aktywizacji będą w całości przeznaczone na organizację wydarzeń mających na celu ożywienie aktywności gospodarczej lokalnej społeczności ze względu na ukierunkowanie działań LSR na rozwój przedsiębiorczości i przeznaczenie połowy wartości budżetu na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy oraz na część działań zawartych w Planie komunikacji. Wykorzystując dostępne środki w ramach budżetu, LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” zaplanowała do realizacji szereg przedsięwzięć, dzięki którym możliwe będzie ograniczenie zdiagnozowanych problemów oraz wzmocnienie potencjałów, co doprowadzi do osiągnięcia celu głównego oraz dwóch celów szczegółowych wskazanych w Strategii. Ukierunkowano się przy tym przede wszystkim na działania związane z podejmowaniem i rozwijaniem działalności gospodarczej w branży turystycznej w ramach pierwszego celu szczegółowego – *Zbudowanie atrakcyjnego produktu turystycznego obszaru LGD*. Na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy w ramach poddziałania 19.2 zgodnie z zapisami PROW na lata 2014–2020 przeznaczono ponad 52% środków, a więc 3,5 mln zł. Działania podjęte w ramach zaplanowanych przedsięwzięć pozwolą na poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy. W ramach dostępnego budżetu przewidziano również specjalne wsparcie dla grupy defaworyzowanej, którą są kobiety w kwocie 500 000 zł na podejmowanie działalności gospodarczej.

Kryteria wyboru będą premiować operacje o wkładzie własnym przekraczającym intensywność pomocy określoną w konkursie zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”*. Przyjęcie takiego kryterium przyczyni się do osiągnięcia celów wskazanych w LSR.

Dodatkowo założono wniesienie co najmniej 10% wkładu finansowego w ramach projektów własnych przewidzianych do realizacji w LSR.

IX Plan komunikacji

Obustronna komunikacja jest głównym czynnikiem warunkującym zaangażowanie lokalnej społeczności w realizację LSR. Strategia ma charakter partycypacyjny, dlatego udział mieszkańców jest istotny zarówno podczas tworzenia dokumentu oraz w trakcie jego wdrażania. Aktywność mieszkańców w kreowaniu oraz wdrażaniu LSR będzie miała wpływ na osiągnięcie założonych celów, a co za tym idzie na rozwój całego obszaru LGD. Opracowane metody komunikacji mają za zadanie zwiększyć zaangażowanie mieszkańców.

Podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych, mieszkańcy przedstawili swoją opinię, iż najskuteczniejszym sposobem informacji przekazywanej przez LGD do wiadomości lokalnej społeczności jest informacja zamieszczona na stronie internetowej LGD oraz organizowanie spotkań konsultacyjno-informacyjnych z pracownikami Biura. Informacje zwrotne od lokalnej społeczności najchętniej otrzymywane byłyby podczas regularnych i otwartych spotkań organizowanych na całym obszarze, a także za pośrednictwem strony LGD. Biorąc pod uwagę sugestie mieszkańców opracowano Plan Komunikacji, stanowiący załącznik nr 5 do LSR, w którym zawarte zostały ilość oraz rodzaj planowanych do realizacji metod komunikacyjnych, środki przekazu oraz zamierzone efekty planowanych działań w formie wskaźników. Przewidziano również stosowne metody w odniesieniu do grup docelowych, a w szczególności do grupy defaworyzowanej.

W związku z dużym zainteresowaniem spotkaniami z przedstawicielami LGD podczas tworzenia Strategii, ustalono iż ta metoda komunikacji będzie kontynuowana i spotkania otwarte będą się odbywać w każdej gminie oraz przed każdym konkursem odbędzie się spotkanie dla potencjalnych beneficjentów (grup docelowych).

Ponadto w sposób ciągły i bieżący będzie prowadzone regularne badanie oraz monitorowanie efektywności oraz skuteczności prowadzonych działań. Wyniki przeprowadzonych działań będą podawane do publicznej wiadomości za pomocą internetowych środków przekazu i publikowane na stronie internetowej LGD.

Plan Komunikacji przewiduje zbieranie informacji w formie komunikacji zwrotnej od przedstawicieli poszczególnych grup docelowych oraz grupy defaworyzowanej, którą są kobiety na temat oceny jakości świadczonej pomocy przez LGD pod kątem wprowadzenia ewentualnych korekt np. w sprawie szkolenia osób udzielających doradztwa, komunikacji interpersonalnej czy szkoleń związanych z udzielaniem pomocy w pisaniu wniosków aplikacyjnych. Zastrzeżenia i uwagi lokalnej społeczności będą poddawane analizie i na ich podstawie dokonywane będą ewentualne modyfikacje.

X Zintegrowanie

Zgodnie ze specyfiką podejścia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność LSR ma charakter zintegrowany. Zintegrowane podejście dla przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach jej wdrażania dotyczy dwóch aspektów:

1. Zintegrowania celów i przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR zapewniających spójne i kompleksowe rozwiązanie zidentyfikowanych w analizie SWOT problemów, zachowując przy tym odpowiednią kolejność realizacji przedsięwzięć oraz współpracę różnych podmiotów.
2. Zgodności celów głównych i szczegółowych LSR z dokumentami strategicznymi/planistycznymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym oraz zgodności co do celów przekrojowych (ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność) PROW na lata 2014–2020.

Poszczególne cele LSR oraz planowane w ramach ich realizacji konkretne przedsięwzięcia są spójne, powiązane ze sobą i wzajemnie się uzupełniają. Tworzą logiczne związki i wzajemnie na siebie oddziałują. W ramach zaplanowanych w LSR celów kompleksowe podejście do rozwiązania problemu zawarto m.in. w celu szczegółowym 1.1 *Zbudowanie atrakcyjnego produktu turystycznego obszaru LGD*, który jest odpowiedzią na niewystarczającą liczbę miejsc pracy i niską przedsiębiorczość mieszkańców. Cel ten realizowany będzie przez 9 przedsięwzięć w ramach których zintegrowane zostaną 4 branże gospodarcze kluczowe dla rozwoju obszaru. Realizacja celu szczegółowego 1.1 spowoduje spadek liczby osób bezrobotnych na obszarze LGD. Operacje będą polegać na rozwijaniu działalności gospodarczych oraz ich zakładaniu w preferowanych branżach zdefiniowanych w oparciu o przeprowadzoną analizę SWOT obszaru oraz konsultacje społeczne.

Cel szczegółowy 1.2 *Wsparcie przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej mieszkańców* i składające się na niego przedsięwzięcia rozwiązują wskazane przez mieszkańców problemy związane z nieatrakcyjną ofertą spędzania czasu wolnego, zanikiem więzi społecznych i lokalnej tożsamości, a angażują różne podmioty do ich rozwiązania.

Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w LSR będą wpływać na osiągnięcie wskaźników przypisanych do 3 celów przekrojowych PROW. Zapewnienie ich realizacji będzie się odbywać poprzez kryteria dostępu oraz kryteria punktowe przyznawane wnioskodawcom w trakcie oceny operacji.

Zgodność celów LSR w odniesieniu do dokumentów strategicznych przedstawia tabela 13.

Tabela 13 Zgodność celów LSR z innymi dokumentami strategicznymi¹¹

Cel ogólny 1 Aktywny i zdrowy styl życia przedsiębiorczych mieszkańców
Cel szczegółowy 1.1 Zbudowanie atrakcyjnego produktu turystycznego obszaru LGD
Cel szczegółowy 1.2 Wsparcie przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej mieszkańców
<p>Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020: Cel 1 – Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej. Priorytet 1.3 Turystyka. Priorytet 1.4 Rolnictwo. Priorytet 1.5 Instytucje otoczenia biznesu. Cel 2 – Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców. Priorytet 2.2 Kultura i dziedzictwo kulturowe. Priorytet 2.3 Społeczeństwo obywatelskie. Priorytet 2.4 Włączenie społeczne. Priorytet 2.5 Zdrowie publiczne. Priorytet 2.6 Sport powszechny. Cel 3 Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu. Priorytet 3.4 Funkcje obszarów wiejskich. Cel 4 Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa. Priorytet 4.2 Ochrona środowiska.</p> <p>Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na 2015 rok: Priorytet 1 Wzrost zatrudnienia oraz wsparcie osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Zadanie 1.1 Rozwój zasobów ludzkich w regionie poprzez nowoczesną edukację. Zadanie 1.2 Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia oraz zagrożonych utratą pracy. Zadanie 1.3 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjnej gospodarki w regionie.</p> <p>Program Współpracy Województwa Podkarpackiego z Organizacjami Pozarządowymi i Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na rok 2015: Cel szczegółowy 1 Zwiększenie udziału podmiotów Programu w realizacji zadań publicznych, służące lepszemu zaspokajaniu potrzeb społecznych i poprawie życia mieszkańców. Cel szczegółowy 2 Wspieranie i rozwijanie potencjału ludzkiego, organizacyjnego, wizerunkowego i kooperacyjnego organizacji pozarządowych na Podkarpaciu, służące lepszej realizacji zadań publicznych i rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego. Cel szczegółowy 3 Rozwój instytucji i instrumentów dialogu obywatelskiego (rad pożytku publicznego, konsultacji aktów normatywnych) służące zwiększeniu wpływu podmiotów Programu na sprawy publiczne w regionie.</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentów podanych w tabeli

Ponadto cel ogólny *Aktywny i zdrowy styl życia przedsiębiorczych mieszkańców* poprzez swoje przedsięwzięcia wpisuje się w regionalne inteligentne specjalizacje województwa podkarpackiego, co przedstawia tabela 14.

¹¹ Zapis założeń dokumentów przytoczono w niezmienionej formie.

Tabela 14 Matryca zależności między celami LSR, a inteligentnymi specjalizacjami województwa podkarpackiego

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Specjalizacja wiodąca		Specjalizacja wspomagająca
		Lotnictwo i kosmonautyka	Jakość życia	Informacja i telekomunikacja (ICT)
Aktywny i zdrowy styl życia przedsiębiorczych mieszkańców	Zbudowanie atrakcyjnego produktu turystycznego obszaru LGD	–	X	–
	Wsparcie przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej mieszkańców	–	X	–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)

XI Monitoring i ewaluacja

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji jest niezbędne do poprawnego funkcjonowania oraz realizacji LSR. Przeprowadzenie tych badań stanowi podstawę do oceny prawidłowości wdrażania LSR, a w przypadku takiej konieczności – aktualizacji dokumentu.

Zasady monitorowania i ewaluacji opracowano na podstawie prowadzonych konsultacji społecznych, za pomocą zróżnicowanych metod partycypacji. Mieszkańcy mieli możliwość wnoszenia swoich uwag i propozycji do wstępnie opracowanych zasad oraz wskazania elementów poddanych badaniu i sposobie jego wykonania.

Monitoring ma na celu zbieranie oraz analizowanie ilościowych i jakościowych informacji na temat funkcjonowania LGD oraz etapu realizacji Strategii w kwestii finansowej i rzeczowej. Pozyskanie informacji zwrotnych na temat skutecznego wdrażania LSR, a także weryfikacja kierunków w których zmierza realizacja Strategii są głównymi powodami przeprowadzenia badań. Prowadzenie na bieżąco monitoringu pozwoli na modyfikację, a dane pozyskane w tym badaniu będą podstawą do wykorzystania ich podczas procesu ewaluacji. Wyszczególnione elementy które będą poddawane monitoringowi wraz z podmiotami odpowiedzialnymi za wykonanie badania oraz możliwości pozyskiwania informacji i czasu badań przedstawia tabela 15.

Tabela 15 Elementy podlegające monitorowaniu

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Wskaźniki realizacji LSR	Biuro LGD (ocena własna)	Sprawozdania beneficjentów, ankiety beneficjentów, rejestr danych LGD	Na bieżąco	Stopień realizacji wskaźnika
Harmonogram ogłaszanych konkursów	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr ogłoszonych konkursów	Na bieżąco	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem konkursów LSR, ocena stopnia realizacji zadań wdrażanych w ramach LSR
Budżet LGD	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych	Na bieżąco	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
Zainteresowanie stroną internetową LGD	Pracownicy LGD (ocena własna)	Licznik odwiedzin strony internetowej, dane od administratora strony internetowej	Na bieżąco	Skuteczność przekazywania/uzyskiwania informacji na temat działalności LGD
Pracownicy Biura LGD, funkcjonowanie Biura Zarządu	Zarząd LGD	Anonimowe ankiety	Na bieżąco	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa

Źródło: Opracowanie własne

Badanie ewaluacyjne pozwala znaleźć odpowiedzi na pytania odnoszące się do poziomu realizacji wyznaczonych celów. Dzięki temu badaniu można wyeliminować ewentualne błędy, powstałe podczas procesu planowania oraz niwelować ich ewentualne skutki. Aby proces ewaluacji przebiegał sprawnie i rzeczowo, planuje się brać pod uwagę pięć kryteriów ewaluacyjnych. odwołanie się do tych kryteriów następuje na każdym etapie badań:

- a) trafność – kryterium pozwala ustalić w jakim stopniu cele odpowiadają potrzebom i priorytetom obszaru objętego LSR,
- b) efektywność – pozwala określić jak duże zostały poniesione nakłady (finansowe, kapitału, czasu) na uzyskane wyniki i osiągnięte rezultaty zrealizowanego przedsięwzięcia,
- c) skuteczność – pozwala określić stopień osiągniętych celów w odniesieniu do postawionych założeń,
- d) użyteczność – kryterium to pozwala określić czy zmiany wywołane realizacją LSR odpowiadają faktycznie na potrzeby mieszkańców,
- e) trwałość – pozwoli określić czy efekty wdrażania LSR będą nadal widocznie w rozwoju danego sektora po zakończeniu finansowania.

Elementy, które zostaną poddane ewaluacji z wyszczególnieniem podmiotów odpowiedzialnych za jej wykonanie oraz metod i źródeł pozyskiwania informacji zawiera tabela 16.

Tabela 16 Elementy podlegające ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Działalność LGD, pracownicy i funkcjonowanie Biura	Biuro LGD (ocena własna)	Badania ankietowe, opinie beneficjentów, rozmowy z mieszkańcami na otwartych spotkaniach, wywiady z wnioskodawcami, opinie dyrektora i członków Stowarzyszenia.	Ocena roczna w latach 2016–2022, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego	Ocena poprawności działalności prowadzonej przez Stowarzyszenie, określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR
Skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Biuro LGD (ocena własna)	Badania ankietowe wśród mieszkańców	Ocena roczna w latach 2016–2022, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego	Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD oraz skuteczność animacji społeczności
Stopień realizacji celów LSR – stopień realizacji wskaźników	Podmiot niezwiązany z LGD (ocena zewnętrzna)	Ankiety beneficjentów, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych LGD	Ocena dwuletnia, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego, z wyłączeniem roku, 2023 gdy wykonywana na dzień 31 marca. W roku 2019	Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR. Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów

			ewaluacja <i>interim</i> , w roku 2023 ewaluacja <i>ex-post</i> .	
Harmonogram rzeczowo-finansowy LSR	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych	Ocena dokonywana corocznie w pierwszym kwartale roku kolejnego (w latach 2016–2022).	Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR
Budżet LSR	Biuro LGD (ocena własna)	Rejestr danych	W roku 2019 ewaluacja <i>interim</i> , w roku 2023 ewaluacja <i>ex-post</i>	Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne zadania

Źródło: Opracowanie własne

Wyniki z przeprowadzonych badań monitoringu oraz ewaluacji będą podstawą do wprowadzania zmian w LSR lub korekt w planie komunikacji oraz jeśli wyniknie taka potrzeba – zmian w sposobie udzielanego doradztwa, poprzez podnoszenie wiedzy i organizacji szkoleń dla pracowników, którzy zajmują się doradztwem dla beneficjentów.

Podmiotem odpowiedzialnym za przeprowadzenie badań związanych z monitoringiem i ewaluacją jest Zarząd LGD. Do jego zadań będzie należała akceptacja wszystkich raportów wynikających z monitoringu. W zależności od wprowadzanych zmian w LSR oraz w działalności LGD, które będą wynikać z przeprowadzonych ewaluacji – zajmować się tym będzie Zarząd LGD.

XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko jest konieczne dla dokumentów wymienionych w art. 46 *Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.) z uwzględnieniem ich indywidualnej zawartości oraz zewnętrznych uwarunkowań. *Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność* nie jest dokumentem o charakterze gminnym. Dodatkowo zakres działania LSR dotyczy kilku dziedzin obejmujących turystykę, rozwój społeczności lokalnej oraz wsparcie przedsiębiorczości. Ponadto zadania zaplanowane w dokumencie obejmować będą obszary zabudowane i nie będą realizowane na obszarach Natura 2000. Dokument LSR nie wpisuje się w art. 46 ww. ustawy, ponieważ realizacja założeń projektu dokumentu nie wyznacza ram dla realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, w tym na obszary Natura 2000.

Decyzję o przeprowadzeniu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko podejmuje organ opracowujący projekt dokumentu sam, bądź zgodnie z art. 47 ww. ustawy w uzgodnieniu z właściwym organem ochrony środowiska. Lokalna Grupa Działania podczas opracowywania LSR przeanalizowała jej zapisy pod kątem spełnienia ewentualnych kryteriów kwalifikujących, o których mowa powyżej. Stwierdzono, iż przeprowadzenie postępowania w zakresie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko nie będzie konieczne dla projektu LSR. Ponadto zgodnie z art. 47 i art. 57 zwrócono się z wnioskiem do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie o zajęcie stanowiska w omawianej sprawie

Za brakiem konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu LSR przemawia kilka faktów. Strategia charakteryzuje się dużym stopniem ogólności, nie przesądza o lokalizacji poszczególnych operacji i nie określa konkretnych rozwiązań technologicznych stosowanych przy ich realizacji. Ponadto operacje te będą mieć charakter lokalny i obejmować będą tereny zabudowane. Nie przewiduje się zatem wystąpienia znaczącego oddziaływania na formy ochrony, w tym na obszary Natura 2000 występujące na terenie gmin tworzących LGD oraz na zdrowie i życie ludzi. Strategia nie wyznacza również ram dla realizacji przedsięwzięć o charakterze inwestycyjnym wymienionych w *Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko* (Dz. U. z 2010 r. Nr 213, poz. 1397 z późn. zm.).

Przy planowaniu inwestycji na beneficjentach spoczywa obowiązek przeprowadzenia rozpoznania uwarunkowań lokalnych w zakresie spełnienia wymogów ochrony środowiska i ochrony przyrody zgodnie z *Ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651), z planami zadań ochronnych, planami ochrony oraz aktami prawa miejscowego dotyczących obszarów chronionych.

Każdorazowo przy opracowywaniu projektów konkretnych inwestycji, zostanie przeprowadzone stosownie do potrzeb postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko lub na obszar Natura 2000 zgodnie z zapisami *Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko*.

Spis rysunków

Rysunek 1 Obszar działania LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”	4
Rysunek 2 Cele LSR	34

Spis tabel

Tabela 1 Podstawowe dane na temat obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”	4
Tabela 2 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	7
Tabela 3 Dane na temat ludności poszczególnych gmin LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w 2013 roku	14
Tabela 4 Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości dla Polski, województwa podkarpackiego i LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w 2009 i 2014 roku.....	17
Tabela 5 Wskaźniki dotyczące bezrobotnych i pracujących na obszarze Polski, województwa podkarpackiego i LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w latach 2009–2014.....	20
Tabela 6 Zestawienie zabytków nieruchomości obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” wpisanych do rejestru Narodowego Instytutu Dziedzictwa.....	22
Tabela 7 Analiza SWOT obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”	30
Tabela 8 Tabelaryczna matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników	37
Tabela 9 Cele i wskaźniki LSR.....	40
Tabela 10 Tabela przedsięwzięć oraz typów operacji	42
Tabela 11 Opis wskaźników przypisanych do celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć	47
Tabela 12 Realizacja wskaźników produktu i rezultatu w ramach kosztów bieżących LGD	51
Tabela 13 Zgodność celów LSR z innymi dokumentami strategicznymi	59
Tabela 14 Matryca zależności między celami LSR, a inteligentnymi specjalizacjami województwa podkarpackiego	60
Tabela 15 Elementy podlegające monitorowaniu	61
Tabela 16 Elementy podlegające ewaluacji	62

Spis wykresów

Wykres 1 Saldo migracji i przyrost naturalny w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców obszaru LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w latach 2009–2014	15
Wykres 2 Struktura ludności LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” wg płci i wieku w 2014 roku.	15
Wykres 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2014 roku – porównanie średniej dla Polski, województwa podkarpackiego i LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”	16
Wykres 4 Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LGD „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej” w porównaniu z wynikiem dla Polski i województwa podkarpackiego wg danych na 2013 rok (zł).....	19

Bibliografia

1. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* – przyjęty przez Komisję Europejską 12.12.2014 r.
2. *Program Współpracy Województwa Podkarpackiego z Organizacjami Pozarządowymi i Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na rok 2015*.
3. *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2014–2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*.
4. *Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na 2015 rok*, Rzeszów 2015.
5. *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020*. (Dz. U. poz. 1261)
6. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006* (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013).
7. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)* (Dz. U. z 2007 r. Nr 251, poz. 1885).
8. *Strategia Rozwoju Powiatu Lubaczowskiego*, Lubaczów 1999.
9. *Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020*.
10. Strona internetowa Ministerstwa Finansów, mf.gov.pl.
11. Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, nid.pl.
12. Strona internetowa Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie, rzeszow.rdos.gov.pl.
13. Strona internetowa Starostwa Powiatowego w Lubaczowie, lubaczow.powiat.pl.
14. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2015 r. poz. 378).
15. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (Dz. U. z 2015 r. poz. 349).
16. *Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1393 z późn. zm.).

Załączniki

Załącznik 1 *Procedura aktualizacji LSR*

Załącznik 2 *Procedura monitoringu i ewaluacji*

Załącznik 3 *Plan działania*

Załącznik 4 *Budżet*

Załącznik 5 *Plan komunikacji*

Załącznik 1 Procedura aktualizacji LSR

§1

Aktualizacja Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność zwanej dalej LSR, może nastąpić w związku z:

1. zmianą danych dotyczących obszaru LSR,
2. zmianą przepisów dotyczących LSR,
3. potrzebą zastosowania zaleceń z kontroli, oceny, monitoringu i/lub ewaluacji LSR / LGD.

§2

Aktualizacja LSR może nastąpić na wniosek:

1. Rady LGD,
2. Komisji Rewizyjnej LGD,
3. Zarządu LGD,
4. grupy liczącej powyżej 10% wszystkich członków LGD.

§3

Organem LGD uprawnionym do aktualizacji LSR jest Walne Zebranie Członków, chyba że dokonało delegowania tych uprawnień na inny organ LGD.

§4

Wniosek o aktualizację LSR składa się do Zarządu LGD, który zobowiązany jest przedstawić go na najbliższym Walnym Zebraniu Członków.

§5

W terminie 30 dni Zarząd LGD przyjmuje stanowisko w sprawie zgłoszonego wniosku o aktualizację LSR oraz określa zakres i harmonogram dalszych działań.

§6

Projekt zmiany LSR musi zostać poddana konsultacjom społecznym, poprzez zamieszczenie zmienianych części LSR wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej LGD na co najmniej 14 dni.

Załącznik 2 Procedura monitoringu i ewaluacji

§1 Wprowadzenie

Warunkiem efektywnego wdrażania Strategii jest stworzenie procedur, które umożliwią obserwację efektów realizacji Strategii oraz pozwolą na ich ewentualną korektę. Prowadzenie takich działań umożliwi efektywne planowanie, okresową ocenę i aktualizację zapisów dokumentu, zgodnie ze zmieniającymi się warunkami społeczno-gospodarczymi i zdiagnozowanymi potrzebami społeczności lokalnej. Dokument obejmuje działania związane z bieżącym monitorowaniem realizacji Strategii oraz jej okresową ewaluacją.

§2 Definicje i skróty

W celu określenia zakresu prowadzonych badań, przyjęto następujące skróty i definicje:

- a. **Ewaluacja** – to obiektywna ocena działań na wszystkich etapach prac. Powinna dostarczać rzetelnych i przydatnych informacji pozwalając wykorzystać zdobytą w ten sposób wiedzę w procesie decyzyjnym. Ewaluacja to działanie prowadzone okresowo. Ewaluacja ma służyć do weryfikacji sposobu wdrażania LSR.
- b. **Monitoring** – to regularne jakościowe i ilościowe pomiary lub obserwacje zjawisk. Zgromadzone dane umożliwiają podjęcie działań w kierunku osiągnięcia założonych celów. Monitoring to działanie bieżące, uwzględnione w zapisach Strategii, pozwalające ją realizować.
- c. **Procedura** – określona reguła postępowania.
- d. **Raport z ewaluacji Strategii** – Raport z ewaluacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.
- e. **Raport z monitoringu Strategii** – Raport z monitoringu Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.
- f. **Strategia** – Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.
- g. **Strona internetowa** – strona internetowa Lokalnej Grupy Działania.

§3 Opis procedury monitoringu

1. Monitoring LSR prowadzony jest na bieżąco.
2. Organem uprawnionym do realizacji procedury monitoringu jest Zarząd LGD, chyba że dokonano delegowania tych zadań na inny organ LGD/pracowników Biura LGD.
3. Monitoring przeprowadza się na podstawie: sprawozdań beneficjentów, ankiet beneficjentów, anonimowych badań ankietowych, rejestrów danych prowadzonych przez LGD, w tym rejestrów ogłoszonych konkursów oraz licznika odwiedzin strony internetowej na podstawie danych uzyskanych od jej administratora.
4. Monitoring obejmuje:
 - a. Zebranie danych na temat: wskaźników realizacji LSR, harmonogramu ogłaszanych konkursów, budżetu LGD, liczby osób odwiedzających stronę internetową, pracowników Biura LGD oraz funkcjonowania Biura.
 - b. Ocenę zebranych informacji w stosunku do założonych wartości.
 - c. Opracowanie Raportów z monitoringu Strategii w okresie kwartalnym, zawierających podsumowanie danych wraz z wygenerowanymi wnioskami dotyczącymi wpływu podejmowanych działań na realizację założeń Strategii.

5. Monitoring prowadzony będzie w oparciu o następujące zasady: cykliczność obserwacji, ujednoczenie metod pomiaru i obserwacji, unifikacja interpretacji wyników.

§4 Opis procedury ewaluacji

1. Organem uprawnionym do realizacji procedury ewaluacji jest Zarząd LGD chyba, że dokonano delegowania tych zadań na inny organ LGD/pracowników Biura.
2. Do skoordynowania i wykonania prac związanych z ewaluacją Strategii powołuje się Zespół ds. Ewaluacji Strategii, liczący co najmniej 3 osoby. Zarząd wskaże Przewodniczącego Zespołu, który kierować będzie jego pracami.
3. Zarząd LGD może zlecić wykonanie ewaluacji podmiotom zewnętrznym.
4. Ewaluacja będzie prowadzona:
 - a. Corocznie w latach 2016–2022, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego i dotyczyć będzie: oceny działalności LGD, pracowników i funkcjonowania Biura; skuteczności promocji i aktywizacji społeczności lokalnej; harmonogramu rzeczowo-finansowego LSR.
 - b. W okresie dwuletnim w zakresie stopnia realizacji celów LSR – stopnia realizacji wskaźników.
 - c. W roku 2019 – ewaluacja *interim*, w roku 2023 – ewaluacja *ex-post* (wykonana na dzień 31 marca) w zakresie oceny działalności LGD, pracowników i funkcjonowania Biura; skuteczności promocji i aktywizacji społeczności lokalnej; stopnia realizacji celów LSR (stopienia realizacji wskaźników); harmonogramu rzeczowo-finansowego LSR oraz budżetu LSR.
5. Ewaluację przeprowadza się w oparciu o: badania ankietowe, opinie mieszkańców, wywiady grupowe/indywidualne, w tym wywiady IT, badania ankietowe, rejestry danych LGD, dane własne LGD.
6. Raport z ewaluacji Strategii obejmuje przede wszystkim:
 - a. Ocenę funkcjonowania LGD, w tym: działalność Zarządu, działalność Komisji Rewizyjnej, sprawność przeprowadzania naborów, wizerunek LGD wśród mieszkańców obszaru, działalność informacyjną, promocyjną oraz edukacyjną, procedury związane z wyborem przedsięwzięć oraz kompetencje pracowników.
 - b. Ocenę stopnia wdrażania celów LSR, w tym stopnia osiągnięcia wskaźników.
 - c. Podsumowanie działalności LGD w badanym okresie, wnioski i rekomendacje.
7. Ewaluacja prowadzona będzie w oparciu o kryteria ewaluacji, tj.: trafności, efektywności i wydajności, skuteczności, trwałości, użyteczności.

Zatwierdzenia Raportu z ewaluacji Strategii dokonuje się uchwałą Zarządu LGD.

Załącznik 3 Plan działania

Tabela Plan działania

CEL OGÓLNY 1	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Program	Podziałanie/ zakres Programu
	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie (zł)	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie (zł)		
Cel szczegółowy 1.1 Zbudowanie atrakcyjnego produktu turystycznego obszaru LGD														
1.1.1 Zwiększenie atrakcyjności obszaru LGD i jego promocja	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym współpracy międzynarodowej	1 szt.	100	70 000	-	-	-	-	-	-	1	70 000	PROW	19.3 projekt współpracy
1.1.2 Dobre praktyki w zakresie turystycznego rozwoju obszaru	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	3 szt.	100	15 000	-	-	-	-	-	-	3	15 000	PROW	19.4 aktywizacja
1.1.3 Inkubator przetwórstwa	Liczba centrów przetwórstwa lokalnego	1 szt.	100	500 000	-	-	-	-	-	-	1	500 000	PROW	19.2 rozwój przedsiębiorczości

1.1.4	Kreowanie produktu turystycznego obszaru LGD wykorzystującego dziedzictwo lokalne	Liczba wydarzeń	8 szt.	100	300 000	-	-	-	-	-	-	8	300 000	PROW	19.2 projekt grantowy
1.1.5	Niekomercyjna infrastruktura turystyczna	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej	8 szt.	100	2 400 000	-	-	-	-	-	-	8	2 400 000	PROW	19.2 projekt niekomercyjny
1.1.6	Opracowanie koncepcji produktów i marki obszaru LGD	Liczba wydarzeń	3 szt.	100	50 000	-	-	-	-	-	-	3	50 000	PROW	19.2 projekt własny
1.1.7	Tworzenie komercyjnych produktów turystycznych	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	6 szt.	100	1 800 000	-	-	-	-	-	-	6	1 800 000	PROW	19.2 rozwój przedsiębiorstwa
1.1.8	Podjęcie działalności gospodarczej w branży turystycznej i okolicy	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	10 szt.	100	700 000	-	-	-	-	-	-	10	700 000	PROW	19.2 rozwój przedsiębiorstwa
1.1.9	Podjęcie działalności gospodarczej przez kobiety	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez kobiety	5 szt.	100	500 000	-	-	-	-	-	-	5	500 000	PROW	19.2 rozwój przedsiębiorstwa
Razem cel szczegółowy 1.1					6 335 000			0			0		6 335 000		

Cel szczegółowy 1.2 Wsparcie przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej mieszkańców													PROW	
1.2.1 Kreowanie dodatkowych przychodów na bazie produktów lokalnych	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1 szt.	100	63 000	-	-	-	-	-	-	1	63 000	PROW	19.3 projekty współpracy
1.2.2. Animator lokalny – aktywizacja i szkolenie grupy animatorów	Liczba wydarzeń aktywizujących	5 szt.	100	50 000	-	-	-	-	-	-	5	50 000	PROW	19.2 operacja własna
1.2.3 Inkubator dotacji – udzielanie informacji i wsparcie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami	6 szt.	100	50 000	-	-	-	-	-	-	6	50 000	PROW	19.2 operacja własna
1.2.4 Wydarzenie podsumowujące i nagradzające najaktywniejszych mieszkańców	Liczba wydarzeń	3 szt.	38	21 000	4 szt.	88	28 000	1 szt.	100	7 000	8	56 000	PROW	19.4 aktywizacja
1.2.5 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Liczba wydarzeń	8 szt.	100	300 000	-	-	-	-	-	-	8	300 000	PROW	19.2 projekt grantowy
Razem cel szczegółowy 1.2				484 000			28 000			7 000		519 000		
Razem cel ogólny 1				6 819 000			28 000			7 000		6 854 000		

Koszty bieżące	Szkolenia dla pracowników biura LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	17 szt.	94	31 000	1szt.	100	4 000	-	-	-	18	35 000	PROW	19.4 koszty bieżące
	Szkolenia dla organów LGD (Rady i Zarządu)	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	11 szt.	100	40 000	-	-	-	-	-	-	11	40 000	PROW	19.4 koszty bieżące
	Doradztwo w biurze LGD	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	75 szt.	100	3 750	-	-	-	-	-	-	75	3 750	PROW	19.4 koszty bieżące
	Funkcjonowanie biura	Liczba miesięcy funkcjonowania biura	31 szt.	38	535 978	36 szt.	82	622 426	15 szt.	100	259 346	82	1 417 750	PROW	19.4 koszty bieżące
Razem koszty bieżące					610 728			626 426			259 346		1 496 500		
Razem LSR					7 429 728			654 426			266 346		8 350 500		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW														% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
												3 500 000	52,6		

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik 4 Budżet

Tabela Budżet LSR

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					Razem EFSI
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	6 650 000					6 650 000
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	133 000					133 000
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 496 500					1 496 500
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	71 000					71 000
Razem	8 350 500					8 350 500

Źródło: Opracowanie własne

Tabela Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014–2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	3 913 245	2 236 755		6 150 000
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	318 150		181 850	500 000
Razem	4 231 395	2 236 755	181 850	6 650 000

Źródło: Opracowanie własne

Załącznik 5 Plan komunikacji

Tabela Metody komunikacji w zależności od grupy docelowej, w tym grupy defaworyzowanej wraz z efektami działań

Cel działań komunikacyjnych	Działania i środki przekazu Sposób dotarcia do grupy docelowej/defaworyzowanej	Grupa docelowa/ defaworyzowana działań komunikacyjnych	Efekty działań komunikacyjnych
Poinformowanie o rozpoczęciu realizacji LSR, planowanych działaniach i możliwościach dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> - Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w siedzibach instytucji użyteczności publicznej oraz na tablicach informacyjnych sołectw obszaru LGD. - Artykuły na stronie internetowej LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym. - Przekazywanie informacji przez newslettera. - Przekazywanie informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD. - Informowanie poprzez ulotkę informacyjną dystrybuowana na obszarze LGD , bezpłatny biuletyn w formie papierowej i elektronicznej. - Prowadzenie doradztwa i informowanie w siedzibie LGD. - Kontakt z grupami docelowymi podczas otwartych spotkań informacyjnych w każdej gminie, rozmów telefonicznych. - Materiały informacyjne prezentowane w prasie obejmującej obszar LSR. 	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni), grupa defaworyzowana – kobiety.	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost wiedzy grup docelowych na temat założeń LSR, - wzrost wiedzy grup docelowych na temat możliwości pozyskania środków na realizację projektów, przygotowanie się do ogłaszanych konkursów.
Podsumowanie dotychczas zrealizowanych działań oraz przedstawienie działań planowanych	<ul style="list-style-type: none"> - Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w siedzibach instytucji użyteczności publicznej. - Artykuły na stronie internetowej LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym. - Przekazywanie informacji przez newslettera. - Przekazywanie informacji poprzez ulotkę informacyjną dystrybuowaną na obszarze LGD. - Prowadzenie doradztwa i informowanie w siedzibie LGD oraz podczas rozmów telefonicznych. - Ankiety elektroniczne rozsyłane poprzez e-mail do wnioskodawców. - Materiały informacyjne prezentowane w prasie obejmującej obszar LSR. 	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni), grupa defaworyzowana – kobiety.	<ul style="list-style-type: none"> - Podnoszenie wiedzy w zakresie realizacji projektów oraz planowanych dalszych działań, - poprawa funkcjonowania LGD dzięki informacjom zwrotnym; - kontrola, sprawniejsze i efektywniejsze, adekwatne do potrzeb grup docelowych, w tym defaworyzowanej, wdrażanie LSR poprzez uzyskanie informacji zwrotnych, - dostosowane do potrzeb prowadzenie działań informacyjnych.

Podsumowanie realizacji LSR	<ul style="list-style-type: none"> - Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w siedzibach instytucji użyteczności publicznej. - Artykuły na stronie internetowej LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym. - Przekazywanie informacji przez newslettera. - Przekazywanie informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD. - Kontakt z grupami docelowymi podczas otwartych spotkań informacyjnych w każdej gminie, rozmów telefonicznych. - Informowanie poprzez ulotkę informacyjną dystrybuowaną na obszarze LGD, bezpłatny biuletyn w formie papierowej i elektronicznej. - Ankiety elektroniczne rozsyłane poprzez e-mail do wnioskodawców. - Materiały informacyjne prezentowane w prasie obejmującej obszar LSR. 	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni), grupa defaworyzowana – kobiety.	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost świadomości grup docelowych na temat wdrożonej LSR, - poznanie opinii wszystkich grup na temat poprawnej realizacji LSR oraz działalności LGD.
Poinformowanie o planowanym konkursie	<ul style="list-style-type: none"> - Artykuły na stronie internetowej LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym. - Przekazywanie informacji przez newslettera. - Spotkanie informacyjne dla potencjalnych beneficjentów (grupy docelowej) konkursu w każdej gminie LGD. - Informowanie poprzez ulotkę informacyjną dystrybuowaną na obszarze LGD. - Szkolenia dla potencjalnych beneficjentów. - Materiały informacyjne prezentowane w prasie obejmującej obszar LSR. 	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni), grupa defaworyzowana – kobiety.	<ul style="list-style-type: none"> - Przygotowanie grup docelowych, w tym defaworyzowanej do realizacji planowanych operacji, - przygotowanie LGD do efektywniejszego planowania kolejnych konkursów i prowadzenia niezbędnych działań informacyjno-edukacyjnych, - zweryfikowanie stosowanych metod komunikacji.
Poinformowanie o wynikach konkursu	<ul style="list-style-type: none"> - Artykuły na stronie internetowej LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym. - Ankiety elektroniczne rozsyłane poprzez e-mail do wnioskodawców. 	Wnioskodawcy, mieszkańcy, przedsiębiorcy, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni), grupa defaworyzowana – kobiety.	<ul style="list-style-type: none"> - Przygotowanie grup docelowych, w tym defaworyzowanej, do realizacji planowanych operacji, - przygotowanie LGD do efektywniejszego planowania kolejnych konkursów i prowadzenia niezbędnych działań informacyjno-

			-edukacyjnych, - zweryfikowanie stosowanych metod komunikacji.
Poinformowanie o planowanych i dokonanych zmianach	<ul style="list-style-type: none"> - Artykuły na stronie internetowej LGD, profilu LGD na portalu społecznościowym. - Przekazywanie informacji przez newslettera. 	Mieszkańcy, przedsiębiorcy, członkowie organizacji pozarządowych (działacze społeczni), grupa defaworyzowana – kobiety.	<ul style="list-style-type: none"> - Aktualizacja dokumentu dostosowana do potrzeb grup docelowych, - poznanie aktualnych potrzeb i problemów, - dostosowanie elementów LSR do bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej grup docelowych.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela Metody komunikacji planowane do wykonania na różnych etapach wdrażania LSR

Lp.	Metody komunikacji	Osiągany wskaźnik	ETAP/cel/budżet/wartość wskaźnika					
			2016 – Rozpoczęcie realizacji LSR	Raz w roku w latach 2017–2022	2022–2023 Zakończenie realizacji LSR	Przed każdym konkuresem	Po każdym konkursie	Przy zmianie zapisów LSR i dokumentów powiązanych
1.	Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w siedzibach instytucji użyteczności publicznej	Liczba instytucji, w których umieszczono ogłoszenie	32	8	8	-	-	-
2.	Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w sołectwach obszaru LGD	Liczba sołectw, w których umieszczono ogłoszenie	80	-	-	-	-	-
3.	Artykuły na stronie internetowej LGD	Liczba wejść na stronę internetową z artykułem	571	285	571	285	200	285
4.	Artykuły na profil LGD na portalu społecznościowym	Liczba osób, które zobaczyły artykuł	57	57	57	57	57	57
5.	Newsletter – wysłanie informacji	Ilość osób zapisanych do newslettera, do których została wysłana informacja	57	57	57	57	-	57
6.	Prezentacja informacji podczas wydarzeń na obszarze LGD	Liczba wydarzeń	8	-	8	-	-	-
7.	Spotkanie informacyjne otwarte w każdej gminie LGD	Liczba osób, która wzięła udział w spotkaniach	80	-	80	-	-	-

8.	Spotkanie informacyjne dla potencjalnych beneficjentów (grupy docelowej) konkursu w każdej gminie LGD	Liczba osób, która wzięła udział we wszystkich spotkaniach	-	-	-	80	-	-
9.	Ulotka informacyjna dystrybuowana na obszarze LGD	Ilość rozdysponowanych ulotek	2 853	2 853	5 706	2 853	-	-
10.	Bezpłatny biuletyn LGD w wersji papierowej i elektronicznej	Liczba wydanych biuletynów	600	-	600	-	-	-
11.	Informacja i doradztwo w siedzibie LGD	Liczba udzielonych porad w ramach doradztwa	185	185	-	-	-	-
12.	Kontakt poprzez rozmowę telefoniczną	Liczba osób	57	57	-	-	-	-
13.	Szkolenie dla potencjalnych beneficjentów	Ilość osób uczestniczących w szkoleniach	-	-	-	20	-	-
14.	Ankieta elektroniczna rozsyłana na adresy e-mail wnioskodawców	Liczba wypełnionych i zwróconych ankiet	-	50% wnioskodawców	50% wnioskodawców	-	50% wnioskodawców	-
15.	Materiał informacyjny w prasie obejmującej obszar LSR	Potencjalna liczba odbiorców	5 706	5 706	5 706	5 706	-	-

Źródło: Opracowanie własne